KORESPONDENCE GUIDA ADLERA A DOBROSLAVA ORLA. SVĚDECTVÍ VZTAHU UČITELE A ŽÁKA

Vlasta Reittererová

PhDr. Vlasta Reittererová; Hagengasse 6/10, 1150 Wien; Ke Zlatníkům 76, 252 41 Dolní Břežany; e-mail: reitterer@seznam.cz

Abstract

This article is devoted to the personal and professional relationship of Dobroslav Orel and Guido Adler. Both scholars had in common an interest in historical musical monuments. Under Guido Adler's direction Orel gained a doctorate at the University of Vienna in 1914, became a member of the working team for the edition *Denkmäler der Tonkunst in Österreich*, and in subsequent years gave his teacher ongoing information about his research. Despite the fact that he did not complete his prepared edition *Kodex Speciálník*, Dobroslav Orel laid the foundations of Czechoslovak medieval studies with his further research, publications, and above all his teaching activity. Part of the correspondence of the two scholars is today deposited in the USA, in Guido Adler's effects at the University of Georgia, while some written materials may be found in the effects of Dobroslav Orel at the National Museum – Czech Museum of Music. The correspondence with commentary, testifying to the mutual respect of the two scholars, which endured throughout a long period, is published in full for the first time.

Guido Adler (1855 – 1941) se narodil v jihomoravských Ivančicích, nejranější dětství prožil v Jihlavě a ve Vídni. V hlavním městě monarchie vystudoval gymnázium, na konzervatoři Společnosti přátel hudby klavír a práva na univerzitě, kde promoval roku 1878. Právnické povolání však brzy opustil a obrátil svůj zájem definitivně k dějinám hudby. Roku 1880 získal doktorát filozofie, o dva roky později byl na vídeňské univerzitě jmenován docentem a roku 1885 mimořádným profesorem německé univerzity v Praze. Roku 1898 založil ve Vídni samostatný Seminář hudební historie (dnešní Ústav hudební vědy), který vedl do svého penzionování roku 1927.[1] Během svého bez-

[1] K Adlerově působení na vídeňské univerzitě a jeho žákům souhrnně viz REITTERERová,Vlasta: Proměny hudebně-historické metody na příkladu vídeňských žáků Guida Adlera. In: *Miscellanea z výročních konferencí České společnosti pro hudební vědu 2006 a 2007*. Praha : Česká společnost pro hudební vědu, 2008, s. 11-36.

mála třicetiletého působení v čele tohoto pracoviště dovedl Guido Adler k promoci téměř 140 adeptů oboru, mezi nimi řadu příštích odborníků významných jmen, k nimž patřili např. Hugo Botstiber, Rudolf Ficker, Hans Holländer, Zdisław Jachimecki, Knud Jeppesen, Heinrich Kralik, Ernst Kurth, Dragan Plamenac či Egon Wellesz. V prvních letech přicházeli k Adlerovi studenti, zapsaní původně na jiný obor (převážně práva). Jako hudební vzdělání většinou uváděli soukromé nástrojové školení. Teprve mezi absolventy roku 1906 se poprvé objevují dva, kteří uvádějí volbu studia hudební vědy jako přímou – Anton von Webern a Zdisław Jachimecki. Ještě i později se však vyskytuje minimum tzv. jednooborových studentů – často je uváděna kombinace s obecnými dějinami a germanistikou či s dějinami literatury a umění.

U řady Adlerových žáků se spojovala vědecká erudice s uměleckým zájmem. Adler byl přesvědčen, že součástí vědy o umění musí být schopnost uměleckého vcítění a praktické umělecké zkušenosti svých žáků podporoval. Stejně tak považoval Adler za samozřejmou účast vědce na veřejném dění; on sám vstupoval nejen do uměleckých diskusí, inicioval založení Mezinárodní společnosti pro hudební vědu, organizoval výstavy a kongresy, ale vyjadřoval se také k událostem obecného rázu. Rovněž v osobnosti Dobroslava Orla (1870 – 1942) se spojil erudovaný vědec s umělcem, uznávaným sbormistrem. Jistě i proto si Guido Adler svého žáka cenil, a to přesto, že Orlovy umělecké a společenské aktivity limitovaly jeho energicky nastoupenou vědeckou dráhu.

Je příznačné, že se ve slovníkových heslech o průběhu Orlových muzikologických studií a o počátcích jeho vědecké činnosti mnoho nedozvíme. *Československý hudební slovník* např. zcela přechází jeho univerzitní studia v Praze a uvádí pouze doktorát získaný na vídeňské univerzitě.[2] Více se dozvídáme z Orlova životopisu, připojeného k jeho rigoróznímu aktu. Kromě známých skutečností[3] v něm stojí, že „navštěvoval od zimního semestru 1901/1902 do ukončení letního semestru 1905/1906 jako řádný posluchač filozofickou fakultu c. k. české univerzity v Praze, kde absolvoval 25. července 1906. V letním semestru 1913 a letním semestru 1914 byl zapsán na filozofické fakultě c. k. univerzity ve Vídni. Kromě školních povinností se věnoval hudební vědě a je veřejně činný jako redaktor časopisu *Cyril*, věnovaného církevní hudbě, a jako publicista a dirigent".

Studia na Karlově univerzitě Dobroslav Orel nezavršil doktorátem, akademický titul získal až o osm let později ve Vídni. Jeho korespondence s Guidem Adlerem do jisté míry osvětluje toto zdržení i skutečnost, proč neusiloval o doktorát v Praze. Jejich dopisy jsou zachovány na dvou místech: v Adlerově pozůstalosti uložené na University of Georgia (USA) a v pozůstalosti Dobroslava Orla v Národním muzeu – Českém muzeu hudby v Praze.

---

[2] *Československý hudební slovník*, 2. díl. Praha : Státní hudební vydavatelství 1965, s. 228-229.

[3] Dne 11. července 1890 uzavřel v Praze gymnaziální studia, poté vystudoval bohoslovecký ústav v Hradci Králové a roku 1894 byl vysvěcen na kněze. 1901 složil státní zkoušky ze zpěvu a hry na varhany pro střední školy, pedagogicky působil na reálných gymnáziích v Hradci Králové a od roku 1905 v Praze a současně na pražské konzervatoři.

Pozůstalost Guida Adlera

Osud pozůstalosti Guida Adlera, která se dnes nachází ve Spojených státech, vyžaduje stručné shrnutí. Význačný vědec židovského původu Guido Adler vzhledem k vysokému věku zůstal „ušetřen" transportu do koncentračního tábora a strávil zbytek života ve Vídni v jakémsi „domácím vězení". Jeho synu Hubertu Joachimu Adlerovi (1894 – 1964) se v srpnu 1938 podařilo emigrovat do USA a vyvézt podstatnou část Adlerova archivu. Dcera Melanie Adler (1888 – 1942) se rozhodla zůstat s otcem, jemuž po matčině smrti[4] vedla domácnost. Pětaosmdesátiletý vědec zemřel 15. února 1941. Melanie Adler se po smrti otce snažila zachránit jeho cennou knihovnu, její snahy však přitáhly pozornost gestapa a přestože se jí podařilo jistou dobu skrývat, byla vypátrána a zavražděna 26. května 1942 v koncentračním táboře Mały Trostinec. Adlerovu knihovnu zabavil jeho nástupce na univerzitě Erich Schenk. Rozporuplné působení Ericha Schenka vyšlo najevo teprve v posledních letech. Nebyl sice členem NSDAP, avšak dodával např. podklady Herbertu Gerigkovi pro jeho nechvalně proslulý *Das Lexikon der Juden in der Musik* (vyd. Herbert Gerigk a Theophil Stengel, Berlin 1940). Současníci zanechali svědectví o Schenkových urážlivých výrocích na adresu židovských kolegů, svým vlivem však na druhé straně některým nacisty pronásledovaným osobnostem vymohl zmírnění perzekuce. Po válce, kdy měl osvětlit svůj postoj k nacionálnímu socialismu, konjunkturálně využil své vyjádření k Adlerovu případu (začínající mimochodem slovy: „Ačkoli se mi protiví vydávat posudek na plnohodnotného žida...") jako doklad své velkorysosti.[5]

Adlerova pozůstalost, takzvané *Adler Papers*, je dnes uložena na University of Georgia. Prozatímní inventář zveřejnil roku 1975 Edward R. Reilly.[6] Adler udržoval s řadou svých žáků celoživotně písemný styk, tak i s Dobroslavem Orlem, jehož si vždy vážil a podporoval ho, ačkoli se naděje, které jako učitel do svého žáka vkládal, v celém rozsahu nenaplnily. Box 29 *Adler Papers* (AP) obsahuje několik originálních dopisů Dobroslava Orla Adlerovi a strojopisné kopie Adlerových dopisů Orlovi, které zde v transkripci originálu a překladu zveřejňujeme, spolu se souvisejícími dopisy z fondu Orlovy pozůstalosti v Českém muzeu hudby (ČMH).

Dobroslav Orel jako člen Adlerova vědeckého týmu

Podle dochované korespondence je patrné, že se Orel pokoušel přejít ke Guidu Adlerovi do Vídně patrně už v době pražských univerzitních studií nebo bezprostředně po jejich ukončení. Odchodu do Vídně však bránilo Orlovo pedagogické působení v Hradci Králové a posléze v Praze, takže své přání mohl uskutečnit teprve roku 1913.

---

4 Betty Genendel Adler, roz. Berger (1859 – 1933).

5 K Adlerově pozůstalosti a Schenkovu případu viz např.: <http://www.uibk.ac.at/ipoint/dossiers/archiv-1938-2008-vertriebene-wissenschaft/644062.html>; <http://forum-zeitgeschichte.univie.ac.at/events/2013-guido-adler-tagung>; <http://www.klahrgesellschaft.at/Mitteilungen/Sakabe_1_07.pdf>.

6 Edward R. Reilly: *The Papers of Guido Adler at the University of Georgia. A provisional Inventory,* 1975. Dostupné z: <http://fax.libs.uga.edu/adler/>. Pozůstalost je utříděna podle tematických okruhů a z chronologického hlediska, bez signatur.

Úsilí o získání doktorátu u Adlera a nikoli v Praze souvisí s nálezem pramene, tzv. *Kodexu Speciálníku*, který byl objeven roku 1896.[7] Roku 1893 založil Guido Adler edič-ní řadu *Denkmäler der Tonkunst in Österreich* (*DTÖ*).[8] K tomuto projektu směřovala v následujících letech i jeho pedagogická činnost. Dokládají to zadávaná témata diser-tačních prací, z nichž se některé staly podkladem k publikování v *DTÖ* nebo v souvise-jících sbornících *Studien zur Musikwissenschaft*. Členy Adlerova pracovního týmu byli dva kolegové z Čech, Emil Bezecny (Bezecný) a Richard Veselý,[9] kteří věděli o existenci *Speciálníku* a vedeni představou možné edice tohoto bohemikálního pramene sehráli bezpochyby svou roli ve zprostředkování Orlova kontaktu s Adlerem.

Je třeba zmínit, že v době, kdy se Orel rozhodl věnovat vědecké práci, na české univerzitě dosud soustavné zaměření na výuku medievistiky neexistovalo. Roku 1905 byl sice jmenován soukromým docentem Zdeněk Nejedlý a roku 1909 mimořádným profesorem,[10] ten se však ve svých přednáškách soustředil především na osobnost Bedřicha Smetany a vývoj české opery.[11] Nejedlý byl o pouhých osm let mladší než Orel, univerzitní studium absolvoval roku 1900 a ačkoli už roku 1904 vyšly jeho *Dějiny předhusitského zpěvu*, je samozřejmé, že Adler ve Vídni představoval ve srovnání s roz-pačitými počátky samostatné české hudební vědy, do níž již tehdy vstupovaly osobní animozity, nezpochybnitelnou autoritu. Získání doktorátu ve Vídni mělo oproti dok-

---

7 Nikoli 1901, jak uvádí některá literatura, viz BAŤA, Jan: Quod non fecerunt Gothi, fecerunt Scoti aneb Dva příběhy z rudolfínské Prahy. In: *Clavibus unitis*, č. 3, 2014. Dostupné z: <http://www.acecs.cz/media/cu_2014_03.pdf>. *Kodex Speciálník* je uložen pod signaturou II A 7 v Muzeu Východních Čech v Hradci Králové.

8 Viz HILSCHER, Elisabeth Theresia: *Denkmalpflege und Musikwissenschaft*. Tutzing : Verlag Hans Schneider, 1995.

9 Pražský rodák Emil Bezecný (1868 – 1930) byl synem intendanta vídeňské Dvorní opery v letech 1885 – 1898 Josefa svobodného pána von Bezecny, který v letech 1897 – 1907 zastával funkci předsedy komise pro vydávání *Denkmälerů*. Emil Bezecný působil 1896 – 1908 jako profesor hudební výchovy na německém dívčím učitelském ústavu v Praze, od 1908 na pražské konzerva-toři, 1920 přešel na Německou akademii hudby. Dobroslava Orla zasvěcoval do gregoriánského chorálu. Richard Veselý (1880 – 1933) studoval 1903 – 1905 ve Vídni u Adlera, doktorát složil roku 1933 v Bratislavě. Později se publicisticky věnoval hudbě své současnosti.

10 Návrh na Nejedlého řádnou profesuru byl podán roku 1914, schválen však teprve roku 1919. K od-kladu došlo v důsledku negativního vyjádření hudebního referenta pražského místodržitelství Ru-dolfa von Prochazky. Prochazka uvádí ve svém posudku výhrady – jako Nejedlého výpady proti šéfovi opery Národního divadla Karlu Kovařovicovi a vůči pražské konzervatoři, jeho pochybné angažmá v tzv. „bojích o Dvořáka" aj. „Jak z čistě odborné stránky, tak pokud jde o osobní chování, získal si dr. Nejedlý sotva nutnou vážnost, spíše jí pozbyl. V prvním případě nápadně a veřejně pro-jevovaným nedostatkem nejnutnějších odborných znalostí a úsudků, na druhé straně nedůstojným způsobem boje. Obojí je notorické." Faksimile Prochazkova vyjádření otiskla MUŽÍKOVÁ, Růže-na: Zdeněk Nejedlý – zakladatel české hudební vědy. In: *Velké osobnosti filozofické fakulty Univerzi-ty Karlovy*. Praha : Univerzita Karlova, 1980, s. 59-98. Mužíková vykládá Prochazkův posudek jako nacionalisticky zaměřený pamflet. Ve skutečnosti se jednalo o důvody, založené na (jak se později ukázalo, správném) odhadu Nejedlého osobních vlastností.

11 Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta UK, Katalogy posluchačů filozofické fakulty české Karlo-Ferdinandovy univerzity, uvádějí v soupise absolvovaných předmětů u Dobroslava Orla (inv. č. 59) v 9. semestru studia (zimní semestr 1905/1906) pouze jedinou přednášku Zdeň-ka Nejedlého Dějiny středověké hudby; zápis je dodatečný, v seznamu přednášek tento předmět uvedený není, počet hodin je z původních tří opraven na dvě. Za informaci a konzultaci ke spe-ciálním otázkám děkuji Janu Baťovi.

torátu z české univerzity v Praze v oboru, který se teprve konstituoval, nepoměrně větší váhu.

Dochované písemné dokumenty z prvních let osobních kontaktů mezi Dobroslavem Orlem a Guidem Adlerem nejsou datované a jejich časové zařazení lze určit jen přibližně. Orientačním bodem mohou být skutečnosti jako například jmenování Orla profesorem na české státní reálce v Holešovicích-Bubnech (Praze) v červenci 1905. Ze dvou Orlových dopisů vyplývá, že se už v době působení v Hradci Králové snažil uvolnit, aby mohl odjet do Vídně. Žádost však musel vzít zpět a později podat novou. Z dopisů je také patrné, že jako prostředník mezi Adlerem a Orlem skutečně fungoval Emil Bezecný. Bezecný byl spolupracovníkem *DTÖ* od roku 1897. Spolu s Walterem Rablem se podílel na vydání 10. svazku edice a poté se slovinským muzikologem Josephem (Josipem) Mantuanim na šesti svazcích *Opus musicum* Jacoba Handla (Galluse). Dobroslav Orel se na žádném svazku jako editor nepodílel, a nakonec nedošlo ani k chystanému vydání *Speciálníku*. Také v tomto případě poskytuje korespondence obou vědců částečné vysvětlení.

Vraťme se však nejprve k Orlovu vídeňskému studiu v letním semestru 1913 a v letním semestru 1914.[12] V archivu Vídeňské univerzity je uložen jeho rigorózní akt,[13] v tamním Ústavu hudební vědy disertační práce *Der Mensuralkodex „Speciálník": ein Beitrag zur Geschichte der Mensuralmusik und Notenschrift in Böhmen bis 1540*.[14] Z rigorózního aktu se dozvídáme, že roku 1913 navštěvoval Orel Adlerovu přednášku o stylových periodách a přednášky, resp. cvičení Wenzela Vondráka[15] a Josefa Bohuslava Foerstera, který byl v pedagogickém úvazku Nové vídeňské konzervatoře.[16] Roku 1914 pak Orel navštěvoval Adlerovu přednášku o hudbě 19. století a přednášky resp. cvičení Vondráka, Roberta Reiningera[17] a Maxe Dvořáka.[18] Dizertační práci *Menzurální kodex Speciálník* obhájil 22. června 1914. Státní zkoušku absolvoval 10. července 1914. Měla dvě části: ve dvouhodinové zkoušce byli zkoušejícími Guido Adler a Wenzel Vondrák a Orel ji absolvoval s vyznamenáním, stejně jako hodinovou, při níž zkou-

[12] Uvedená vídeňská adresa Dobroslava Orla byla Alserstraße 17, což je někdejší klášter minoritů s chrámem Nejsvětější trojice v blízkosti bývalé Všeobecné nemocnice, dnešního univerzitního kampusu.

[13] Rigorosenakt No. 3973, praes. 4. 6. 1914, Z. 1495. Universitätsarchiv Wien.

[14] Institut für Musikwissenschaft, Universität Wien, sign. E19.

[15] Václav (Wenzel) Vondrák (1859 – 1925), slavista. Absolvoval ve Vídni románskou a slovanskou filologii (doktorát 1884), 1893 se habilitoval a byl jmenován soukromým docentem, 1903 mimořádným a 1911 řádným profesorem vídeňské univerzity. V roce 1919 byl povolán na Masarykovu univerzitu v Brně, 1921 – 1922 byl děkanem její filozofické fakulty, 1922 – 1923 rektorem.

[16] K vídeňským létům Josefa Bohuslava Foerstera viz REITTERERová, Vlasta – VELEK, Viktor: K vídeňským létům (1903 – 1918) Josefa Bohuslava Foerstera. In: *Hudební věda*, roč. 47, 2010, č. 2-3, s. 167-230.

[17] Robert Reininger (1869 – 1955), filozof. V letech 1912 – 1939 předseda Filozofické společnosti na vídeňské univerzitě, od 1924 řádný člen Rakouské akademie věd, od 1940 člen Pruské akademie věd.

[18] Kunsthistorik Max Dvořák (1874 – 1921) byl od roku 1909 ordinariem katedry dějin umění na vídeňské univerzitě.

šeli Richard Stöhr[19] a Robert Reininger. Dne 22. července 1914 byl Dobroslav Orel promován. Adlerův posudek jeho disertační práce z 20. června 1914 zněl následovně:

> *Die Arbeit ist vorerst von einer richtigen u*[nd] *umfassenden semiographischen Kenntnis u*[nd] *dann von einem tiefen Einblick in die Stilarten der ein- u*[nd] *mehrstimmigen kirchlichen Musik des 15. u*[nd] *16. Jhdts*[Jahrhunderts] *geleitet. Die Aufstellung des thematischen Kataloges u*[nd] *die Feststellung der Identitäten mit anderen Handschriften auch einzelnen Drucken ist verlässlich u*[nd] *genau. Für die historische Erforschung der Tonkunst in Böhmen ist die Arbeit von fundamentaler Wichtigkeit, wenngleich sie vielleicht in einigen Aufstellungen über Eigenthümlichkeiten derselben zu weit greift. Man kann ruhig sagen, daß die Abhandlung vermöge ihrer Qualität das Maß des Gewöhnlichen übertrifft u*[nd] *die Eignung zur selbständigen Forschung in ausgezeichneter Weise dartut. Der Kandidat wäre demgemäß zu den strengen Prüfungen zuzulassen.*
>
> Práce je především vedena řádnou a obsáhlou semiografickou znalostí a hlubokým vhledem do stylových druhů jednohlasé a vícehlasé církevní hudby 15. a 16. století. Uspořádání tématického katalogu a určení identit s ostatními rukopisy a také jednotlivými tisky je spolehlivé a přesné. Pro historické zkoumání hudebního umění v Čechách je práce zásadní důležitosti, třebaže možná v některých stanoviscích o jeho zvláštnostech zachází příliš daleko. Lze klidně říci, že svou kvalitou pojednání překračuje obvyklou míru a vynikajícím způsobem prokazuje způsobilost k samostatnému bádání. Kandidát nechť je proto připuštěn k přísným zkouškám.

Oponentský posudek Wenzela Vondráka je datován 22. červnem:

> *Die vorliegende Dissertation bringt auch in jenen Partien, die mehr die böhm*[ische] *Literaturgeschichte betreffen, so manches interessante und beachtenswerte Detail. Es kann hier insbesondere auf die Daten zu näheren Charakteristik der sog*[enannten] *Literatengesellschaften in der ersten Hälfte des 16. Jhd.*[Jahrhunderts] *(S. 274), vor allem aber auf die feinen Bemerkungen bezüglich der bekannten Blahoslav'schen und des damit in Zusammenhang stehenden Josquin'schen Werkes (S. 410 f.) hingewiesen werden. Die Arbeit berechtigt demnach auch vom Standpunkte der böhm*[ischen] *Literaturgeschichte zu den weiteren Schritten behufs Erlangung des philosophischen Doktorgrades.*
>
> Předložená disertace přináší i v oněch partiích, týkajících se spíše českých literárních dějin, mnohý zajímavý a pozoruhodný detail. Může zde být především poukázáno na fakta o bližší charakteristice takzvaných literátských bratrstev v první polovině 16. století (s. 274), především však na pěkné poznámky, týkající se známého Blahoslavova díla a v souvislosti s ním stojícího díla Josquinova (s. 410n.).[20] Práce proto

[19] Richard Stöhr (Stoehr, vl. jm. Stern, 1864 – 1967) studoval nejprve medicínu (doktorát r. 1898), roku 1902 absolvoval skladbu na vídeňské konzervatoři, kde působil do r. 1908 jako učitel a posléze do 1938 na vídeňské Hudební akademii. Před nacismem emigroval do USA a působil pedagogicky na Curtis Institut ve Filadelfii, v Cincinnati a ve Vermontu. Platil za kapacitu v teorii kontrapunktu.

[20] Orel vycházel ze studie Otakara Hostinského, viz HOSTINSKÝ, Otakar: *Jan Blahoslav a Jan Josquin*: *příspěvek k dějinám české hudby a theorie umění XVI. věku*. Praha : Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896.

opravňuje i z hlediska českých literárních dějin k dalším krokům za účelem dosažení filozofického doktorského stupně.

V roce své promoce byl Dobroslav Orel jmenován „skutečným spolupracovníkem" resp. „skutečným členem" vydavatelského kolektivu *DTÖ*. Orel chystal prokazatelně edici *Speciálníku*, jeho autokritičnost a snaha prozkoumat co nejvíce srovnávacích pramenů však nedovolila práci ve vhodnou dobu dokončit (z dnešního hlediska se jen podivujeme benevolenci knihoven a archivů při půjčování vzácných manuskriptů). Ediční plány také zasáhlo vypuknutí první světové války. Adlerovi se sice podařilo i za těchto okolností vydávání edice udržet a překonat i ekonomické potíže po jejím skončení,[21] kontinuita však byla narušena. Je také možné, že po rozpadu monarchie ztratila vydavatelská komise rakouské edice *DTÖ* na vydávání českých památek zájem, můžeme rovněž předpokládat, že sám Orel by raději viděl edici připravenu v novém Československu. V poválečných letech však ho příliš vytížila redakční činnost v časopise *Cyrill*, jehož byl v letech 1909 – 1913 a znovu 1915 – 1919 šéfredaktorem, a konečně – a to zejména – jeho povinnosti spojené s působením na Univerzitě Komenského v Bratislavě, při nichž nadále vykonával i uměleckou činnost. Výzkum spojený se *Speciálníkem* Orel částečně zužitkoval ve své práci *Počátky umělého vícehlasu v Čechách*.[22]

Písemné kontakty mezi učitelem a žákem pak zřejmě na nějakou dobu ustaly. Další Orlův dopis Adlerovi je až ze 23. června 1923. Adler na svého žáka nezapomněl a zapojil ho do přípravy příručky *Handbuch der Musikgeschichte*, do níž Orel přispěl kapitolou o hudbě v Československu.[23] Když se roku 1929 chystalo druhé doplněné vydání příručky, požádal její redaktor Guido Adler příslušné autory o doplnění příslušných kapitol. Neobyčejně zaneprázdněný Orel nebyl schopen text odevzdat včas a do vztahu s Adlerem tehdy vstoupilo napětí. O velkorysosti obou svědčí, že krizi překonali a nadále si prokazovali vzájemnou úctu. Ta se projevila Orlovým příspěvkem v oslavném sborníku k Adlerovým pětasedmdesátinám roku 1930.[24] Adler rozeslal přispěvatelům osobní, ručně psané poděkování jako faksimile; vzhledem k čitelnosti rukopisu obdivuhodný výkon, neboť Adlerovo písmo bylo i v mladších letech velmi „svérázné". Některým pravděpodobně připojil ještě zvláštní doušku, jako Dobroslavu Orlovi; ta je už psána na stroji, pouze s vlastnoručním podpisem. Adler zůstal stále učitelem, pobízejícím k další práci, přestože Orel toho roku slavil své šedesátiny. Z Orlovy strany pak se úcta k učiteli projevila udělením pamětní medaile Univerzity Komenského

[21] Jak uvádí Guido Adler ve své autobiografii *Wollen und Wirken*, nalezl v období nedostatku papíru podporu u československého ministerstva obchodu. Potřebný papír dodala firma Nettl ve Vrchlabí, která patřila otci muzikologa Paula Nettla (1889 – 1972), později rovněž spolupracovníka *DTÖ*. ADLER, Guido: *Wollen und Wirken. Aus dem Leben eines Musikhistorikers*. Wien – Leipzig : Universal-Edition, 1935, s. 70.

[22] OREL, Dobroslav: *Počátky umělého vícehlasu v Čechách*. Bratislava; Turčiansky Svätý Martin : Filozofická fakulta University Komenského, 1922.

[23] ADLER, Guido (ed.): *Handbuch der Musikgeschichte*. Frankfurt : Frankfurter Verlags-Anstalt AG, 1924.

[24] *Festschrift für Guido Adler zum 75. Geburtstag* (=Studien zur Musikgeschichte). Wien : Universal Edition 1930. Obsahuje Orlovu studii *Stilarten der Mehrstimmigkeit des 15. und 16. Jahrhunderts in Böhmen*, s. 87-91.

Guidu Adlerovi roku 1932. Jmenování a Adlerovo poděkování jsou zřejmě posledními známými písemnými doklady vztahu učitele a žáka.

Přes oslabené zdraví se Dobroslav Orel ve třicátých letech zapojil do činnosti v Praze založené Společnosti pro hudební výchovu, napsal biografickou studii o slovenském skladateli Štefanu Fajnorovi (1935), o slovenské skladatelce Ludmile Lehotské (1936) a řadu dalších statí, působil jako místostarosta Pěvecké obce československé aj. Roku 1937 vydal *Hudební prvky svatováclavské* (Svatováclavský sborník II.), dílo, za něž mu byla udělena státní cena a cena Křesťanské akademie. Kritická edice *Speciálníku* zůstala nedokončeným projektem. Dobroslav Orel zemřel rok a tři dny po svém učiteli, 18. února 1942.

* * *

Edice korespondence Dobroslava Orla a Guida Adlera[25]

[Praha, 1907?] rukopis, AP

Hochgeehrter Herr Professor!
Wie H. prof. Bezecny mitgeteilt hat, wurde ich durch die Umstände genötigt, mein Gesuchschreiben zurückzunehmen. Ich habe mich geschämt es dem Herrn Professor zuschreiben [!].
Nun aber erlaube ich mir mitzuteilen, dass sowohl der Landeschulrat als auch S. Eminenz Herr Cardinal sich nicht entgegen stellen und dass ich in diesen Tagen mein Gesuch wiederholen werde im Schuljahr 1907/08 an der Wiener Universität beim Herren Professor studieren zu können.
Auf Wunsch des H. Landesinspektor [!] *Rosický bitte ich untertänigst um gütigste Angabe*
1) ob ich erwarten kann, dass mir das k. k. Ministerium einen Vertreter bezahlen wird
2) ob ich zugleich um ein Stipendium einreichen kann.
Es tut mir sehr Leid, dass sich Herr Professor leider umsonst bemüht hat, Seine Vorträge für meine Kleinigkeit zu ordnen.
Für den Vergleich des Königgrätzer Manuskr. mit anderen M. war es gut, dass ich dieses Jahr in Prag bleibe.
Speciell böhmische Sachen sind auch im M. VI C20[a] Universbibl. enthalten (dort schlecht, – bei mir gut), andere im Vyšehrader Codex (bisweilen unbekannt), andere im Strahover Codex (auch unbekannt[)].
Die Codices sind jetzt in meiner Possession. Auch die Canti firmi habe ich einige gefunden.
Vyšehrader Codex hat das Jahr 1483.
Über das Jahresalter des Königgrätzer Codex beziehungsweise über sein Jahr 1407 ist gar nichts nachweisbar. Ich glaube nun, dieses angegebene Jahr sei falsch.

[25] Dokumenty uložené ve fondu Adler Papers, University of Georgia, označuji AP, dokumenty z Národního muzea – Českého muzea hudby ČMH. Za zprostředkování získání pramenů z AP děkuji Dorothee Link (Hugh Hogdson School of Music, University of Georgia), za informaci o pramenech v ČMH Veronice Mráčkové. Oběma institucím náleží poděkování za umožnění uveřejnění.

Es existieren in ihm Compositionen von Tourout, Pillois, Agricola, Isaac, Tinctoris, Baulduin, Barbiereau, Verbonet, Lannoy.
Es bleibt übrig zu constatieren, ob die Messe von Tourout im Königgrätzer Codex dieselbe ist, wie die Composition in den Trientes Codices. Dann, glaube ich, ist die Zeit des Königr. Kodex sichergestellt.
Deswegen erlaube ich zu bitten, ob ich's wagen kann den Herrn Professor in den Weihnachtsferien um Audienz in Wien zu bitten. Frei habe ich vom 25/XII -1/I.
Die nötigen Abschreibungen des Codex würde ich mitbringen, sowohl auch einige Originalblätter und Codex aus der Strahover-bibliothek.
Den Herrn Dr. R. Veselý habe ich an Seinen [!] *Studienreisen in Příbram getroffen. Er ist sehr liebenswürdig, dass er zu mir öfters kommt.*
S. Eminenz wollte mich heuer nicht aus Prag lassen, da ich die Ehre habe, für das Königr. Böhmen ein Liederbuch auf Grund kritischer Studien zu construieren. Gegen Ende des Schuljahres bin ich fertig und frei.
Erwarte untertänigst gütigste Antwort betreffend meines Gesuches und der Audienz zu Weihnachten.

In vorzüglichster Hochachtung
Dobroslav Orel
professor der k. k. Oberrealschule

Velevážený pane profesore! Jak pan prof. Bezecný sdělil, byl jsem okolnostmi donucen vzít svou žádost zpět. Styděl jsem se, že jsem to musel panu profesorovi napsat. Nyní si však dovoluji sdělit, že jak zemská školní rada tak i Jeho Eminence pan kardinál[26] se nestavějí proti a že v těchto dnech svou žádost, abych mohl ve školním roce 1907/08 studovat na vídeňské univerzitě u pana profesora, zopakuji. Na přání zemského inspektora Rosického[27] prosím nejponíženěji o laskavé informace 1) zda mohu očekávat, že mi c. k. ministerstvo zaplatí zástupce, 2) zda mohu zároveň zažádat o stipendium. Je mi velmi líto, že se pan profesor bohužel marně snažil uspořádat své přednášky kvůli mé maličkosti. Pro srovnání královéhradeckého rukopisu s dalšími rukopisy by bylo dobré, kdybych mohl tento rok zůstat v Praze. Zvláště české věci jsou obsaženy také v r[ukopisu] VI C20[a] v Univerzitní knihovně[28] (tam špatně, – u mě dobře), další ve Vyšehradském kodexu[29] (dosud neznámé), jiné ve Strahovském kodexu[30] (také neznámé). Kodexy jsou teď v mém držení. Našel jsem také nějaké canti firmi. Vyšehradský kodex má rok 1483. Stáří Královéhradeckého kodexu[31] resp. roku 1407 se nedá doložit. Já si myslím, že je toto vročení mylné. Existují v něm skladby od Tourouta, Pilloise, Agricoly, Isaaca, Tinctorise, Baulduina, Barbireaua, Verboneta, Lannoye. Zbývá konstatovat, zda je mše od Tourouta v Královéhradeckém kodexu táž jako skladba v Tridentském kodexu. Pak, domnívám se, by bylo stáří Královéhradeckého kodexu určeno. Proto si dovoluji poprosit, zda se mohu odvážit pana profesora požádat o vánočních prázdninách ve Vídni o audienci.

[26] Arcibiskupem pražským byl v letech 1899 – 1916 Lev Skrbenský z Hříště (1862 – 1938).
[27] Přírodovědec František Vilém Rosický (1847 – 1909), 1874 – 1889 ředitel gymnázia v Roudnici nad Labem, od 1900 až do smrti zemský školní inspektor pro Čechy.
[28] Tzv. „Rackův rukopis" z 15. – 16. století. Zkoumali jej Josef Jireček a Otakar Hostinský, obsahuje chorální zpěvy a latinské písně.
[29] Míněn je *Vyšehradský sborník*, Národní archiv Praha, fond Archiv kolegiátní kapituly vyšehradské, kniha č. 376.
[30] *Kodex Strahov*, Knihovna Královské kanonie premonstrátů, Praha-Strahov, sign. DG IV 47.
[31] Tj. *Speciálník*.

Volno mám od 25. 12. do 1. 1. Potřebné opisy Kodexu přivezu s sebou, také několik originálních listů a Kodex ze Strahovské knihovny. S panem dr. R. Veselým jsem se setkal na jeho studijních cestách v Příbrami. Je laskavé, že za mnou občas zajde. Jeho Eminence mě nechtěla letos z Prahy pustit, protože mám tu čest pro české království vytvořit zpěvník na základě kritických studií.[32] Koncem školního roku budu hotov a volný. Očekávám nejponíženěji laskavou odpověď pokud jde o mou žádost a o audienci o Vánocích, s veškerou úctou Dobroslav Orel, profesor c. k. vyšší reálky.

[Praha? konec roku 1907], rukopis, AP

Euer Hochwohlgeboren!
Hochgeehrter Herr Professor!
Innigst danke ich für die für mich so nötigen Mitteilungen. Bitte um Entschuldigung, dass ich mich schlecht ausgedrückt habe. Es handelt sich nur darum ob es passend wäre angegebene Bedingungen in das Gesuchschreiben hineinzuschreiben. Ich weiss mehr als sicher, dass Herr Professor mein Bittschreiben gütigst fördern wird, wofür ich sehr dankbar bin. Aber das weiss ich auch, dass Niemand einen günstigen Erfolg sichern kann.
Was meinen Besuch anbelangt, wollen Herr Professor an ihn gar keine Rücksicht nehmen. Es war nur eine untertänige Anfrage. Es wird mir sogar angenehmer, wenn ich später, z. B. gegen 15. Februar eine Audienz bekomme, wann auch die k. u. k. Hofbibliothek offen wird.
Die Angabe mach ich anfangs Jänner; ich erlaube mir noch einmal um Ihre gefällige Fürbitte zu schreiben.
Es war mir sehr leid, dass ich gegen meinen Willen das Gesuch zurücknehmen musste. Es gab keine Aushilfe. Seine Eminenz, Herr Kardinal hatte keinen passenden Priester an meinen Posten.
Heuer ist alles in Ordnung.
Mit dem H. prof. Bezecny komme ich jeden Sonntag zusammen.

Vaše blahorodí! Veleváženy pane profesore! Co nejvřeleji děkuji za sdělení, pro mě tak důležitá. Prosím za prominutí, že jsem se špatně vyjádřil. Jde jen o to, zda by bylo vhodné udané podmínky v žádosti uvádět. Jsem si víc než jistý, že pan profesor mou prosbu co nejlaskavěji podpoří, za což jsem velmi vděčný. Vím však také, že nikdo nemůže zajistit příznivý úspěch. Pokud jde o mou návštěvu, pan profesor nechť na ni vůbec nebere ohled. Byla to jen ponížená otázka. Bude mi dokonce příjemnější, jestliže získám audienci později, např. kolem 15. února, kdy také bude otevřena c. k. dvorní knihovna. Podání udělám začátkem ledna; dovoluji si ještě jednou napsat o vaši laskavou přímluvu. Bylo mi velmi líto, že jsem proti své vůli musel vzít žádost zpět. Nebyla žádná výpomoc. Jeho Eminence pan kardinál neměl vhodného kněze na mé místo. Letos je všecko v pořádku. S panem prof. Bezecným se vidím každou neděli.

[32] Snad míněna práce na *Českém kancionálu*, který (ve spolupráci s Vladimírem Hornofem) vyšel poprvé až roku 1921. OREL, Dobroslav (uspoř.): *Český kancionál*. Praha : Státní nakladatelství, 1921.

Praha, [1910?], rukopis, AP

Obecná jednota cyrillská
Redakce „Cyrilla“ Praha VII.-348. *Administrace „Cyrilla“ Smíchov 783.*

Sehr geehrter Herr Professor!
Endlich erlaube ich mir Sparte von Speciálník zu senden, aber nur Folia f – zu Ende. Von a – f habe ich sie zwar auch fertig, aber ich habe ¢ gleich in modernen Takt notiert; erst später erfuhr ich von H. prof. Bezecný, das solche Spartierung für Denkmäler unbrauchbar ist. Einiges muss ich bemerken.
1) Die Texte sind mir so weit in meinen Sparten den Noten unterlegt, wie weit sie im Original stehen. Das fehlende von ihnen kann später zugeschrieben werden. Nur ausnahmsweise habe ich die Textunterlegung durchgeführt, wie es l. c. immer angedeutet ist.
2) Berichte sind gleich bei den einzelnen Komposition [!]. *Es ist mir gelungen, einige Stücke auch in anderen Hs.* [Handschriften] *lesen zu können. Die Variante* [!] *sind überall in Anmerkung angegeben. Manche Anmerkungen waren nur für mich; Sie taugen nicht für die Öffentlichkeit.*
3) Ich sende das Material nicht als druckreif. Ich warte auf Ihre gütigen Wünsche und Kritik meiner Arbeit. Es fehlt korrekte Tempus Angabe, Textunterlegung, u. Alterationszeichen, die ich mir hie und da gemacht habe, wie es mir bei der Arbeit eingefallen ist.
4) Das übrige Material sende ich nach, samt mit dem Index. Unterdessen bitte ich, geehrter Herr Professor, wollen Sie gütigst das bereits fertige Material durchsehen u. bestimmen, was zum Drucke vorbereitet werden soll.
Ich glaube, dass manche Abschriften des Speciálník nur zur Beleuchtung einiger historischen Unklarheiten dienen werden, oder dass sie das bisher zweifelhafte bestätigen, aber dass es nicht zum Abdruck im Ganzen, wie es ist, taugt. Z. B. Komposition von Taurath [!] *mit dem Texte: „Boemi, Boemia“ u. s. w., dann die Stücke von Isaak (aureus), die überhaupt einen kleinen musikalischen Wert haben…*
5) Ich bin überzeugt, dass Sie, Herr Professor, einige Kompositionen des Speciálník auch vom H. Dr. Richard Veselý bekommen haben, der sie im [!] *anderen Hs. gefunden hat; aber es werden wahrscheinlich erst die Spartierungen des Speciálník manche Kompositionen klar machen, wie ich mich bei dem Universitäts Ms. VI C 20ª überzeugt habe. Speciell die älteren Sachen mit schwarzer Mensural u. Choralnotation sind in anderen Codices sehr undeutlich geschrieben.*
Bis Sie mir, Herr Professor, das ganze Material mit Ihrem gütigen Bericht zurücksenden, werde ich noch andere Abweichungen u. Vergleiche mit anderen Hs. zufügen können. Unterdessen verfertige ich den Anfang des H. von a – f, wie mir die Zeit zur Verfügung stehen wird.
Über ein Jahr habe ich die musikalische Zeitschrift „Cyrill“ am Hals, ganze Organisation im Cyrillvereine, der in Böhmen, Mähren und Schlesien seine Pfarrvereine hat, dann muss ich der Kommission zur Ferfertigung [!] *eines böhmischen Liederbuches für die ganze böhmische Kirchenprovinz, das historische Material zusammensuchen u. alles machen. Dazu kommt Schule, Konzertaufführung u….. Speciálník mit jetz* [!] *lateinisch böhmische* [!] *Auflage vom neuen Graduale parvum.*
NB) Irgendwo habe ich in einer Anmerkung beim Spartieren schlecht die Schulen (venezianische u. neapolitanische) genannt. Ich kanns nicht mehr finden.

Hochachtungsvoll
Dobroslav Orel
Prag VII-348.

Velevážený pane profesore! Konečně si dovoluji poslat spartace Speciálníku, ale jen od folia f [tj. od p. 198] do konce. Folia a – f mám sice již také hotová, ale ¢ jsem notoval v moderním taktu; teprve později jsem se dozvěděl od pana prof. Bezecného, že je taková spartace pro *Denkmälery* nepoužitelná. Musím učinit několik poznámek. 1) Texty jsou v mých spartacích podloženy notám vcelku tak, jak stojí v originále. Co z nich chybí se může dopsat později. Podložení textem jsem provedl jen výjimečně, jak je l. c.[33] vždy vyznačeno. 2) Zprávy jsou hned u jednotlivých skladeb. Podařilo se mi, že jsem mohl číst některé skladby i v jiných rukopisech. Varianty jsou všude udány v poznámkách. Některé poznámky byly jen pro mě; nejsou určeny pro veřejnost. 3) Zaslaný materiál není hotov k tisku. Očekávám Vaše laskavá přání a kritiku své práce. Schází přesné údaje jako tempus, podložení textu a alterační znaménka, které jsem si udělal tu a tam, jak mě to při práci napadlo. 4) Zbylý materiál pošlu později, spolu s indexem. Zatím prosím, vážený pane profesore, abyste laskavě už hotový materiál prohlédl a určil, co se má připravit k tisku. Myslím, že leckteré opisy Speciálníku poslouží jen k osvětlení některých historických nejasností, nebo potvrdí to, o čem se dosud pochybovalo, ale že se nehodí k vydání jako celek. Například Taurauthova [Tourout] skladba s textem: „Boemi, Boemia" atd., pak skladby Isaakovy (aureus), které mají vůbec malou hudební hodnotu... 5) Jsem přesvědčen, že jste, pane profesore, dostal některé skladby Speciálníku také od dr. Richarda Veselého, který je našel v jiném rukopise; ale pravděpodobně teprve spartace Speciálníku některé skladby objasní, jak jsem se přesvědčil u univerzitního rukopisu VI C20[a]. Zvláště starší věci s černou menzurální nebo chorální notací jsou v ostatních kodexech zapsány velmi nevýrazně. Než mi, pane profesore, celý materiál s Vaší laskavou zprávou pošlete zpátky, budu moci doplnit ještě další odchylky a srovnání s dalšími rukopisy. Zatím dokončím začátek a – f, jak mi to čas dovolí. Přes rok mám na krku hudební časopis „Cyrill", celou organizaci Cyrillských spolků, který má farní spolky v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, pak musím v komisi pro sestavení českého zpěvníku pro celou českou provincii vyhledat historický materiál a všecko udělat. K tomu ještě škola, koncertní vystoupení a.... Speciálník teď s latinsko-českým vydáním nového Graduale parvum.[34] NB) Někde jsem v jedné poznámce při spartování špatně označil školy (benátskou a neapolskou). Už to nemůžu najít.

V největší úctě
Dobroslav Orel.

[Praha, cca 1911?], rukopis, AP

Hochgeehrter Herr Professor!
Ihrem hochgeschätzten Rat folgend möchte ich um Urlaub für den Wintersemester einreichen und nach Wien zu übersiedeln, und unter Obhut Euer Hochwohlgeboren an der Wiener-Universität den „Speciálník" zu Ende zu bringen.
Herr Professor, haben mir Ihre Unterstützung in dieser Hinsicht versprochen.
Ich erlaube mir zu fragen, ob ich es wirklich wagen kann um Urlaub einzureichen mit der Bedingung, dass mir das Ministerium den Substitut bezahlen wird.
Zum Gesuche wird beigelegt: Maturitätsprüfung mit Auszeichnung, Absolutorium an der theologischen Fakultät, Absolutorium aus der philosophischen Fakultät, Staatsprü-

[33] Zkratka loco citato (lat.) – na příslušném místě.
[34] OREL, Dobroslav – SPRINGER, Max (eds.): *Graduale parvum*. Praha : Obecná jednota cyrillská, 1910.

fung aus Gesang u. Orgel mit Auszeichnung, 4 Dienstjahre als wirklicher Lehrer an der Staatsmittelschulen und „Einführung in den gr. Choral".
Ich frage deswegen, da ähnliche Gesuche an der Prager-Mittelschulen ignoriert wurden, und einreichen – und abgewiesen zu werden, wäre doch für mich eine Schande.
Vielleicht pt. Hr. Dlabač könnte dem Herrn Professor eine gute Auskunft geben. Ich bin für einen jeden Schritt des Herrn Professor dankbar und erwarte eine kurze Antwort.
Das Gesuchschreiben ist vorbereitet.
Was den „Speciálník" anbelangt, sind 200 Seiten spartiert. Die Fotographien sind auch fertig und ich möchte sie gerne persönlich nach Wien bringen.
Folgende Meister sind vertreten: Isaak, Tourout, Berbigaut, Verbonet, Batteau, Tinctoris.
Beim Isaak steht: aureus, trophi prothi prima pars, … secunda pars. Es ist ausdrücklich „aureus" und nicht „Enricus".
Im choralis constantinoro I. II. III. existiert nicht das im „Speciálník" enthaltene „tue ancilla domini". Den Isaak's ch. c. haben wir mit dem H. prof. Bezecny auch in Königgrätz gefunden.
Es ist sehr wünschenswert zu wissen, ob das „tue ancilla" vielleicht in der vatikanischen Bibliothek nicht zu finden wäre.
Was den Tourout anbelangt, es ist mir gelungen, auch Varianten in anderem Manuscript zu finden. Das schreibe ich aber nur für den H. Professor! und für keinen anderen Prager!
Die übrigen Meister sind mir beiden unbekannt.
Wo finde ich Belehrung? Sie gehören gewiss dem 16. Jh.!? an Ende des 15. J.?
Wie soll ich den H. dr. V. Lederer beurtheilen?
Herr Veselý ist so liebenswürdig und kommt öfters zu mir.
Erwartend Ihren hochgeschätzten Rat
in vorzüglicher Hochachtung darf ich
zeichnen
ergebenster

Prof. Dobroslav Orel
Prag XII.
Strasse beim Königl. Baumgarten 19

Velevážený pane profesore! Uposlechnuv Vaší nejcennější rady bych chtěl pro zimní semestr požádat o dovolenou a přesídlit do Vídně, a v péči Vašeho blahorodí na vídeňské univerzitě dovést „Speciálník" do konce. Pan profesor mi v tomto ohledu přislíbil svou podporu. Dovoluji se zeptat, zda se opravdu mohu odvážit požádat o dovolenou za podmínky, že mi ministerstvo zaplatí zastupování. K žádosti doložím: Maturitní zkoušku s vyznamenáním, absolutorium teologické fakulty, absolutorium filozofické fakulty, státní zkoušku ze zpěvu a hry na varhany s vyznamenáním, 4 služební roky jako skutečný učitel na státních středních školách a „Úvod do gregoriánského chorálu".[35] Ptám se, protože na pražských středních školách se podobné žádosti ignorují, a podat ji – a být odmítnut by pro mě znamenalo ostu-

[35] OREL, Dobroslav (ed.): *Theoreticko-praktická rukověť chorálu římského pro bohoslovecké a učitelské ústavy, pro kněží, ředitele kůru, varhaníky a přátele církv. zpěvu*. Hradec Králové : Nákladem Politického družstva tiskového, 1899.

du. Možná by mohl panu profesorovi podat dobrou zprávu pt.[36] pan Dlabač.[37] Jsem panu profesorovi vděčný za jakýkoli krok a očekávám krátkou odpověď. Žádost je připravena. Pokud jde o „Speciálník", mám spartováno 200 stran. Fotografie jsou rovněž hotovy a rád bych je do Vídně přivezl osobně. Zastoupeni jsou následující mistři: Isaak, Tourout, Berbigaut, Verbonet, Batteau, Tinctoris. U Isaaka stojí: aureus, trophi prothi prima pars, … secunda pars. Výslovně je tam „aureus" a ne „Enricus". V choralis constantinorum I. II. III. není ve „Speciálníku" obsažené „tue ancilla domini". Isaakovo ch[oralis] c[onstantinus] jsme s panem prof. Bezecným našli i v Hradci Králové. Bylo by žádoucí vědět, zda by se snad „tue ancilla" nenašla ve vatikánské knihovně. Pokud jde o Tourouta, podařilo se mi najít varianty také v jiném rukopise. To však píšu jen pro pana profesora! a pro žádného jiného Pražana! Ti dva další mistři jsou mi neznámí. Kde najdu poučení? Patří jistě do 16. století!? Na konec 15. st.? Jak mám posoudit pana dr. V. Lederera?[38] Pan Veselý je tak laskav a často ke mně zajde. Očekávaje Vaši velectěnou radu s obzvláštní úctou se smím podepsat nejoddannější prof. Dobroslav Orel.

Na 4. straně straně dopisu je vzhledem ke zkratkám a stenografickým značkám obtížně čitelný Adlerův přípisek:

Atest: Wie ich mich in Prag gel[egentlich] [eines?] *Besuches im Frühjahr dieses Jahres überzeugen konnte,* [Herr?] *D. O. … Studien* […] *u. die v. ihm aufgefunden wurde. S:* […] *Arbeit zu fördern, auch* […] *kommen könnte* […] *daher* […]

Jednalo se zřejmě o text doporučení k podpoře Orlovy vědecké práce. Dopisu snad předcházelo Orlovo sdělení časového rozvrhu pro domluvu setkání.

[Wien], 26. 10. 1912, rukopis, ČMH[39]

Hiermit bestätige ich als Leiter der Publikationen, daß Herr Professor Dobroslav Orel mit Vorarbeiten für Herausgabe den böhmischen Denkmälern der Tonkunst beschäftigt ist u[nd] *daher es geboten erscheint, daß Herr Orel behufs Studium in Wien u*[nd] *wegen Kollationen in den Archiven für das 2. Semester laufenden Schuljahres seiner lehramtlichen Verpflichtungen enthoben di* [das ist] *beurlaubt werde. In dieser Weise verspreche ich mir von seinem Eifer u*[nd] *höchst anerkennenswerten Streben neuen Erfolg, der auch den Denkmälern zu gute kommt. Ich beehre mich deßhalb sein Ansuchen wärmstens zu empfehlen.*

Wien 26. Oktober 1912
Dr Guido Adler
o[rdentlicher] *oe*[sterreichischer] *Professor an der k. k. Universität*

[36] Zkratka pleno titulo (lat.) – plným titulem.

[37] Vicetajemník c. k. ministerstva kultu a vyučování Friedrich Dlabacz (Dlabac) byl v letech 1898 – 1938 jednatelem Společnosti *DTÖ*.

[38] LEDERER, Victor: *Über Heimat und Ursprung der mehrstimmigen Tonkunst*. Leipzig : Siegel, 1906.

[39] Adresát není uveden, ale dá se určit podle razítka příjemce: Ředitelství c. k. státní reálky v Praze Holešovicích-Bubenči.

Tímto potvrzuji jako vedoucí publikací, že pan profesor Dobroslav Orel je zaměstnán vydáním českých [böhmisch] Památek hudebního umění a proto se jeví žádoucí, aby byl pan Orel za účelem studia ve Vídni a kvůli kolacím v archivech ve 2. semestru běžného roku zbaven pedagogických povinností, tj. získal dovolenou. Tímto si slibuji od jeho píle a nanejvýš uznáníhodného úsilí nový úspěch, který prospěje i Památkám. Dovoluji si proto jeho žádost co nejvřeleji[40] doporučit. Vídeň, 26. října 1912, Dr. Guido Adler, řádný rakouský profesor na c. k. univerzitě.

Praha, [únor 1913?], rukopis, AP

Hochgeehrter Herr Professor!
Irlaube [Ich erlaube] *mir dankbarst zu danken, dass Herr Professor mir ermöglicht hat, unter Seiner Obhut und Führung in Wien arbeiten zu dürfen.*
Den 26. Februar erlaube ich mir mich im Musikinstitut vorzustellen und um weitere Ratschläge und Anordnungen zu bitten.
Zugleich bitte ich um gütige Nachsicht, dass ich leider die Codices nicht im Stande war zu bearbeiten. Jetzt noch Tag und Nacht bemühe ich mich alle Fesseln loszuwerden und Alles auf ein halbes Jahr voraus zu bereiten.
Sollte ich einen anderen Tag kommen, bitte es gütigst, Herr Professor, dem H. Pelnauer zu sagen; er wird es mir mitteilen.
Dankend ergebenster

Dobroslav Orel,
Prag VII-348.

Velevážený pane profesore! Dovoluji si co nejvděčněji poděkovat, že mi pan profesor umožnil, abych směl pracovat pod jeho péčí a vedením ve Vídni. 26. února si dovolím představit se v Ústavu a poprosit o další rady a pokyny. Zároveň prosím o laskavou shovívavost, protože jsem bohužel nebyl schopen kodexy zpracovat. Nyní se dnem i nocí pokouším zbavit všech pout a připravit vše na půl roku dopředu. Kdybych měl přijít jiný den, prosím laskavě, aby to pan profesor řekl panu Pelnauerovi;[41] on už mi to sdělí.

S díky nejoddanější
Dobroslav Orel
Praha VII-348.

[Praha, 1913?], rukopis, AP

Dr. Dobroslav Orel
Praha VII. – 348 V. 133, Elišky Krásnohorské 11 neu (nicht weit vom Altstädterring, bei der St. h. Geistkirche)
Hochverehrter Herr Professor!
Mit Freude begrüssen wir den Herrn Professor in Prag.
Montag stehe ich zu Diensten von 9 – 2, von 5 bis… in die Nacht.
Dienstag von – von ½ 5
Mittwoch „ 10 – 12, von 6 ……

[40] Červeně podtrženo.
[41] Neidentifikován.

Donnerstag – – von 4 ……. „
Freitag – von ½ 5 …….
Samstag von 10 Uhr – bis in die Nacht.
H. Prof. Bezecný weiss meine Wohnung; er wird gütigst mir sagen, wann ich mich auf den H. Professor freuen kann u[nd] *wo wir alle zusammenkommen. Vermute, dass Prof. Bezecný die Zeiteinteilung des H. Professor wissen wird, dass er mir also die Nachricht über die Zusammenkunft am besten u schnellsten geben kann.*
Meine literarischen Arbeiten gleichen fast einer Null; aus diesem Grunde habe ich mich vor dem H. Professor geschämt u mich in eine Stille verhüllt.

Hochachtungsvollst
Dobroslav Orel

Dr. Dobroslav Orel
Praha VII. – 348 V. 133, Elišky Krásnohorské 11 nově (nedaleko od Staroměstského náměstí, u Kostela sv. Ducha)
Velevážený pane profesore!
S radostí uvítáme pana profesora v Praze.
V pondělí jsem k službám od 9 – 2, od 5 až… do noci.
Úterý od – od ½ 5
Středa – 10 – 12, od 6 …….
Čtvrtek – – od 4 ……. „
Pátek – od ½ 5 …….
Sobota od 10 hodin – do noci.

Pan profesor Bezecný ví, kde bydlím; bude tak laskav a řekne mi, kdy se mohu na pana profesora těšit a kde se všichni sejdeme. Domnívám se, že prof. Bezecný bude znát časový rozvrh pana profesora, že mi tedy bude moci dát zprávu o setkání nejlepším a nejrychlejším způsobem. Mé literární práce se rovnají téměř nule; z toho důvodu jsem se před panem profesorem hanbil a zahalil se tichem.

S veškerou úctou
Dobroslav Orel

Abbazia [léto 1913?], rukopis, AP

Hochgeehrter Herr Professor!
Es sei mir erlaubt, noch einmal einen innigsten Dank für alles auszusprechen, was mir Herr Professor Gutes erwiesen hat.
Die Studie über den Speciálník liegt im Institut und wird nach Aussee gesendet werden, bis Herr Professor aus München nach Aussee zur Erholung abreist.
Es sind einige leeren Blätter in dieser Studie geblieben; da fehlen noch Photographien, welche ich aus Prag nicht bekommen habe. Den 15. Juli musste ich nach Brünn, wo ich einen Kirchenmusikalischen Kurs zu leiten hatte.
Dann war ich schon so abgemartert, dass ich auf Befehl des Arztes nach Süden fahren musste.
Ich bitte, Herr Professor, beim Durchlesen meiner schlichten Arbeit um gütige Nachsicht. Ich war nicht mehr im Stande sie durchzulesen und zu korrigieren.
Die Übertragungen der älteren tacten könnten vielleicht im Drucke in kleineren Notenwerten erscheinen, dass sie denjenigen des H. prof. Ludwig gleichen.

Der Arbeit gieng leider eine grosse negative Arbeit in der Hofbibliothek voran, welche deswegen notwendig war, dass man konstatieren könnte, dass der Speciálník in der Literatur eine neue Erscheinung ist.
Die Blütezeit der böhmischen Mensuralmusik (1560 – 1621) muss monographisch gearbeitet werden. Da sind die Autoren schon bekannt. Diese Zeit liess ich dem H. dr. Veselý.
Gratuliere dem Herrn Sohn zur Maturitätsprüfung. Die Ferien nach der Matura gehören zu den schönsten Tagen des Lebens.
In der ersten Hälfte des August fahre ich nach Prag.
Könnte ich vielleicht im Ausseee eine halbe Stunde den Herrn Professor belästigen?
Ich bitte untertänigst um gütigste Nachricht (nur ein Wort), ob meine Arbeit angenommen würde oder nicht.
Das Nähere könnten wir dann später besprechen.
Es sollte noch der Kuttenberger-Kodex aus der k. k. Hofbibliothek faksimiliert und besprochen werden; auch die Photographien des Wyschehrader-Kodex (Eigentum der Denkmäler) sollten in meine Studie kommen; ich wusste aber nicht, ob ich da ja Recht hätte; deswegen liess ich dieselben aus.
Küsse die Hand der gnädigen Frau.
Hochachtungswollst

Dobroslav Orel
in Ika, Grandhotel „Schubert"
l. p. Icici bei Abbazia.

Velevážený pane profesore! Budiž mi dovoleno vyjádřit ještě jednou nejvřelejší dík za vše, co dobrého mi pan profesor prokázal. Studie o Speciálníku leží v Ústavu a bude poslána do Aussee,[42] až pan profesor odjede z Mnichova do Aussee na zotavenou. V této studii zůstalo několik prázdných listů; scházejí ještě fotografie, které jsem z Prahy nedostal. 15. července jsem musel do Brna, kde jsem vedl kurz církevní liturgie. Pak jsem byl tak utýrán, že jsem na příkaz lékaře musel odjet na jih. Prosím, pane profesore při pročítání mé skromné práce o laskavou shovívavost. Už jsem nebyl vstavu ji pročíst a zkorigovat. Přepisy starších menzur by se možná mohly v tisku objevit v menších notových hodnotách, aby se rovnaly těm pana prof. Ludwiga.[43] Práci bohužel předcházela velká negativní práce ve dvorní knihovně, která byla nutná, aby se dalo konstatovat, že je Speciálník v literatuře nový jev. Rozkvět menzurální hudby v Čechách (1560 – 1621) musí být monograficky zpracován. Tam už jsou autoři známi. Toto období jsem přenechal dr. Veselému. Gratuluji panu synovi k maturitě. Prázdniny po maturitě patří k nejkrásnějším dnům v životě. V první půli srpna pojedu do Prahy. Mohl bych snad na půl hodiny obtěžovat pana profesora v Aussee? Prosím nejponíženěji o laskavou zprávu (stačí jedno slovo), zda bude moje práce přijata nebo ne. Bližší můžeme domluvit potom. Také by měl být faksimilován a projednán Kutnohorský kodex z c. k. dvorní knihovny;[44] také fotografie Vyšehradského kodexu (vlastnictví Denkmälerů) by měly přijít do mé studie; nevěděl jsem však, zda v tomto případě mám pravdu, proto jsem je vynechal. Líbám ruku milostivé paní.

V nejvyšší úctě Dobroslav Orel
v Ika, Grandhotel „Schubert",
l. p.[45] Icici [Ičići] u Abbazie.

[42] V Bad Aussee ve Štýrsku obvykle Adler trávil letní měsíce.
[43] Friedrich Ludwig (1872 – 1930), německý medievista. Zabýval se především ranou polyfonií.
[44] *Kutnohorský graduál* (Kuttenberger Kantionale), Österreichische Nationalbibliothek, sign. Mus. Hs. 15501.
[45] Zkratka loco proprio (lat.) – dočasně (toho času).

[Wien, únor 1914], strojopis, ČMH

Denkmäler der Tonkunst
in Österreich

Euer Hochwürden!

Die leitende Kommission der Denkmäler der Tonkunst in Oesterreich hat in ihrer Sitzung vom 11. Februar 1914 Euer Hochwürden in Anerkennung Ihres verdienstvollen Wirkens für die Denkmäler zum wirkenden Mitgliede ernannt.
Es gereicht den Unterzeichneten zum Vergnügen, Euer Hochwürden hievon in Kenntnis zu setzen.

Für die leitende Kommission:
Der Präsident
Max Graf Wickenburg

Der Schriftführer:
Dr Karl Kobald

Der Leiter der
Publikationen:
Guido Adler

Vaše Blahorodí![46] Vedení komise Denkmäler der Tonkunst in Österreich jmenovalo na svém zasedání 11. února 1914 Vaše Blahorodí v uznání Vašeho záslužného působení pro Denkmälery svým skutečným členem. Níže podepsaným je ctí a potěšením, podat Vašemu Blahorodí toto sdělení.

Za vedení komise:
prezident
Max Graf Wickenburg

jednatel:
dr. Karl Kobald[47]

vedoucí publikací:
Guido Adler.

[Wien], 8. 6. 1914, strojopis, ČMH

Euer Hochwohlgeboren!
Sehr verehrter Herr Professor!
Professor Dr. Guido Adler feiert am 1. November 1915 seinen sechzigsten Geburtstag. Ein Kreis von Verehrern und Schülern des Jubilars unter Führung von Professor Heinrich Rietsch beabsichtigt aus diesem Anlass die Ueberreichung einer Festschrift als Ehrengabe, die eine Sammlung kurzer und wertvoller wissenschaftlicher Arbeiten und damit einen bleibenden Beitrag zur Musikforschung darstellen soll. Nachdem es gelungen ist die Unternehmung finanziell sicher zu stellen, erlauben sich die ergebenst Gefertigten namens der Genannten an Euer Hochwohlgeborenen mit der Bitte heranzutre-

[46] V záhlaví dopisu kolek a razítko příjemce, kterým bylo Reálné gymnázium v Holešovicích.

[47] Hrabě Max von Wickenburg (1857 – 1918), politik, první ministr obchodu rakouské konstituční monarchie. – Rodák z Brna Karl Kobald (1876 – 1957) byl 1906 – 1932 referentem pro umění na Ministerstvu školství ve Vídni, 1932 – 1938 profesor a 1945 – 1947 prezident vídeňské Hudební akademie.

ten, für diesen Zweck gütigst eine literarische Spende widmen zu wollen und damit an der Ehrung des Begründers der österreichischen Musikwissenschaft teilzunehmen.
Da die Zeit drängt, bitten wir bis längstens 1. Juli dieses Jahres um gütige Antwort, bei Zusage zugleich um freundliche nähere Angaben (mutmasslicher Umfang, Titel etc.). In Anbetracht des veranschlagten Umfanges sehr erwünscht wäre es, wenn die freundlichen Beiträge womöglich im Höchstausmasse von 10 Druckseiten gehalten werden könnten. Als äusserster Termin für das Eintreffen des druckfertigen Manuskript [!] *ist der 1. Dezember d. J. angesetzt, da die Drucklegung ungefähr ein Jahr in Anspruch nehmen wird.*
Einer geneigten Mitteilung entgegensehend
hochachtungsvoll ergebenst

Wien, musikhistorisches Institut der k. k. Universität
8. VI. 1914

Dr. W. Fischer *Dr. Robert Haas*
Assistent

Die Finanzierung der Festschrift muss zum grössten Teil aus Privatmitteln bestritten werden und eine grössere Reihe von Schülern und Freunden Professor Adlers hat sich bereits an der Zeichnung beteiligt. Wir bitten Euer Hochwohlgeboren dringend, sich der Zahl dieser Herren anzuschliessen und einen Ihren Mitteln gemässen möglichst hohen Betrag zur Verfügung zustellen [!]*, der im Laufe dieses Jahres bei Artaria & Co. (Wien I. Kohlmarkt 9. Herr kais. Rat Karl August Artaria hat in liebenswürdiger Weise die Kassengebarung übernommen) einzuzahlen ist. Zur Orientierung diene, dass von mehreren Herren Summen von 100 K und darüber, von anderen 50 K und darüber gewidmet wurden, während der Buchhandelspreis der Publikation dem Werk von ungefähr 20 K entsprechen wird.*

Vaše Blahorodí! Velevážený pane profesore! Profesor dr. Guido Adler slaví 1. listopadu 1915 šedesáté narozeniny. Jubilantův okruh ctitelů a žáků pod vedením profesora Heinricha Rietsche[48] zamýšlí při této příležitosti předat jako čestný dar oslavný sborník, jenž má představovat sbírku krátkých a cenných vědeckých prací a tím trvalý příspěvek k hudebnímu bádání. Poté, co se podařilo podnik finančně zajistit, dovolují si níže podepsaní jménem uvedených vznést na Vaše blahorodí prosbu, zda by se nepodílel na literárním daru k tomuto účelu a tím na uctění zakladatele rakouské hudební vědy. Protože čas kvapí, prosíme nejpozději do 1. července tohoto roku o laskavou odpověď, v případě příslibu zároveň o laskavé bližší údaje (pravděpodobný rozsah, název atd.). Pokud jde o odhadovaný rozsah, bylo by velmi žádoucí, kdyby příspěvky laskavě pokud možno zachovaly nejvyšší míru 10 tištěných stran. Jako nejzazší termín pro doručení rukopisu připraveného do tisku je 1. prosinec t. r., neboť tisk si vyžádá nejméně rok. S očekáváním příznivé zprávy v nejvyšší úctě oddaní,
Vídeň,
Hudebně-historický ústav c. k. university
Dr. W. Fischer, asistent Dr. Robert Haas.[49]

[48] Heinrich Rietsch (vl. jm. Löwy, 1860 – 1927) pocházel ze Sokolova, studoval na vídeňské univerzitě nejprve právní vědy, studia rozšířil o další obory, mj. u Adlera. 1895 se habilitoval a stal se pak Adlerovým nástupcem na Německé univerzitě v Praze.

[49] Wilhelm Fischer (1886 – 1962) promoval u Adlera 13. 3. 1912 prací *Matthias Georg Monn (1717 – 1750) als Instrumentalkomponist.* Pražský rodák Robert Haas studoval na Německé univerzitě v Praze, promoval roku 1908.

Financování Oslavného sborníku musí být z velké části uhrazeno ze soukromých zdrojů a větší část žáků a přátel profesora Adlera se už upsáním podílela. Naléhavě prosíme, abyste se, Vaše blahorodí, k těmto pánům připojil a poskytl k dispozici pokud možno větší příspěvek, přiměřený Vašim prostředkům, který se má v průběhu tohoto roku u vydavatelství Artaria & Co.[50] zaplatit (Wien I. Kohlmarkt 9. Pan císařský rada Karl August Artaria laskavě převzal vedení účetnictví). Pro orientaci nechť poslouží, že někteří pánové věnovali 100 korun a více, jiní 50 a více, zatímco prodejní cena publikace bude odpovídat zhruba ceně 20 korun.[51]

Praha, 24. 12. 1914, rukopis, AP

Omnia quaeque faustissima ad vertenten annum foret addictissimus discipulus Dobroslav Orel.

Vám velmi zavázaný žák [přeje] se změnou roku v každém směru mnoho štěstí.[52]

Praha, [1914/15?], rukopis, AP[53]

Dr. Dobroslav Orel
Praha VII.-348 V-133.
Hochgeehrter Herr Professor!
Ich erlaube mir demütigt meine aufrichtige Gratulation gedruckt beizulegen.
Meine Tätigkeit ist heuer mehr reproduktiv bei verschiedenen Festlichkeiten u. hohen Besuchen.
Das Kanzionale von Franus (J. 1505) erscheint im Cyrill 1915 u. 1916. (Ein kritischer Versuch über die Herkunft des hussitischen Chorals u[nd] *eine Studie über die älteste Mensuralmusik) – den Kodex „Speciálník" lasse ich für die Denkmäler, wenn Herr Professor erlauben.*
Mit dem H. Prof. Bezecný komme ich öfter zusammen. Er bereitet jetzt eine grosse Aufführung im Rudolfinum. Oft gedenke ich an Ihre liebevolle Mühe mit meiner Wenigkeit im Institute. Ich bin stets dankbar für alle gütige Winke u. Freundschaft, welche mir, Herr Professor, widmen.
Erlaube nur zu fragen, wie steht „res bellica" des H. Sohnes.
Innigster Glückwünsche zum Neujahr!
Hochachtungsvoll

Dobroslav Orel
V-133

[50] Vydavatel *DTÖ* a spoluvydavatel (spolu s Breitkopf & Härtel v Lipsku) *Studien zur Musikwissenschaft*.

[51] Plánovaný sborník nevyšel, sborníku se dočkal Guido Adler až ke svým 75. narozeninám roku 1930, Ref. 24.

[52] Dopisnice s podobiznou Bedřicha Smetany z posledních let života.

[53] Vodítkem přibližné datace je Orlova informace, že Emil Bezecný chystá velký podnik v Rudolfinu. Mohlo se jednat o dobročinný koncert ve prospěch válečné péče, pořádaný Německým pěveckým spolkem (Deutscher Singeverin) za řízení Gerharda Keusslera 6. března 1915, při němž hrál Bezecný na varhany. Oznámení *Deutsche Zeitung Bohemia* 26. 2. 1915, s. 9, recenze tamtéž 7. 3. 1915, s. 3 (značka F. A. [Felix Adler]).

Velevážený pane profesore! Dovoluji si poníženě přiložit své upřímné blahopřání. Má činnost je letos spíše reproduktivní při různých oslavách a vznešených návštěvách. Franusův kancionál vyjde v Cyrillu 1915 a 1916[54] (kritický pokus o původu husitského chorálu a studie o nejstarší menzurální hudbě) – Kodex Speciálník ponechám pro Denkmälery, pokud pan profesor dovolí. S panem prof. Bezecným se scházím často. Chystá nyní velké vystoupení v Rudolfinu. Často vzpomínám na Vaši laskavou námahu s mou maličkostí v Ústavu. Jsem stále vděčný za všechny dobré pokyny a přátelství, jaké mi, pane profesore, věnujete. Dovoluji si zeptat, jak si stojí „res bellica" pana syna.[55]
Nejvřelejší přání k Novému roku!

S veškerou úctou
Dobroslav Orel.

Bratislava, 23. 6. 1923, rukopis, AP

Dekan Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského
v Bratislave *23/VI 1923*

Hochgeehrter Herr Hofrat,
Es ist mir sehr leid, dass es mir unmöglich ist, die letzten Tage dieses Monats in Wien zu erscheinen. Den 26. u 27. Juni haben wir die Konferenz und Habilitation; zugleich Senatssitzung. Den 29. könnte ich vielleicht kommen, wenn das nicht zu spät ist. Bitte, Herr Hofrat, lassen Sie mir gütigst durch den H. Prof. Fischer schreiben.
Zu der Denkmäler Feier „omnia quaeque faustissima".

Hochachtungsvollst
Dobroslav Orel

Velevážený pane dvorní rado, je mi velmi líto, že mi není možné objevit se poslední dny tohoto měsíce ve Vídni. 26. a 27. června máme konferenci a habilitaci; současně zasedání senátu. Mohl bych případně přijet 29., pokud to není příliš pozdě. Prosím, pane dvorní rado, napište mi prostřednictvím pana prof. Fischera.
K oslavám Denkmälerů „omnia quaeque faustissima".

S veškerou úctou
Dobroslav Orel

Bratislava, 24. 12. 1923, rukopis, AP

Dekan Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského
v Bratislave

Hochgeehrter Herr Hofrat.
Ich bitte um Entschuldigung, dass ich von mir nichts hören liess. Verschiedene Dekanatsachen haben mich so in Anspruch genommen, dass ich nichteinmal meine Vorträge ordentlich absolvieren konnte.

[54] *Franusův kancionál* vycházel v *Cyrillu* 1915 – 1921, knižně byl vydán roku 1922.
[55] „Res bellica" (lat.) – věc válečná; dotaz se nejspíš týká otázky narukování Huberta Joachima Adlera.

Einmal war ich auch in Wien, aber nur auf drei Stunden beim Minister Krofta.
Ich habe wiederum den Bürstenabzug von der čechischen Musik bekommen. Ich erlaube mir, Herr Hofrat zu bitten wollen dieselbe nocheinmal durchgehen und der Druckerei gütigst senden lassen.
Morgen fahre ich auf 10 Tage nach Meran, mich zu erholen. Leider bin ich ganz „caput".
Auf der Rückfahrt, wenn es gehen wird, mache ich einen Sprung zu Ihnen, Herr Hofrat.
Jetz [!] *arbeite ich an einer Studie über Bella, der auch eine Oper „Wiehland* [!] *der Schmied" zum Texte von Wagner komponiert hat. Ein grosser Mensch, der auch mit Liszt in Verbindung stand. R. Strauss führte in Eisenach seine Sinfonische Dichtung auf. Nur die Slovaken wissen von ihm gar nichts! Nicheinmal* [!] *seinen Namen kennen sie. Das ist der Dank der Nation! Es muss ein Čeche kommen, der ihn aus dem Grabe herausführt.*
Wie geht's der gnädigen Frau u Frl. Tochter? Erlaube mir glückliches Neujahr zu wünschen. Gott gebe, dass wir alle gesund bleiben.

Achtungsvollst ergebener Schüler
Dobroslav Orel

Velevážený pane dvorní rado.[56]
Prosím o omluvení, že jsem o sobě nedal nic vědět. Různé děkanské záležitosti mě tak zaměstnávaly, že jsem nemohl řádně absolvovat ani své přednášky. Jednou jsem byl také ve Vídni, ale jen tři hodiny u ministra Krofty.[57] Dostal jsem opět kartáčový obtah české hudby. Dovoluji si pana dvorního radu poprosit, aby ho ještě jednou prošel a dal laskavě odeslat do tiskárny.[58] Zítra jedu na 10 dní do Meranu se zotavit. Bohužel jsem úplně „kaput". Na zpáteční cestě, pokud to půjde, bych k Vám zaskočil, pane dvorní rado. Teď pracuji na studii o Bellovi,[59] který také zkomponoval operu „Kovář Wieland" na Wagnerův text.[60] Velký člověk, byl také v kontaktu s Lisztem. R. Strauss uvedl v Eisenachu jeho symfonickou báseň.[61]Jen Slováci o něm nevědí zhola nic! Ani jeho jméno neznají. To je vděk národa! Musí přijít Čech, aby ho vy-

[56] Adlerovým písmem poznámka: „Dr. Klafsky Part Messen an Kassow [kraj Rostock, Polsko] geschickt" a identifikace odesilatele dopisu „D. Orel". Rudolf (Anton Maria) Klafsky (1877 – 1965) prodělal podobný studijní proces jako Orel. Byl příslušníkem řádu barnabitů, roku 1902 absolvoval teologickou fakultu vídeňské univerzity, téhož roku byl vysvěcen. 1910 – 1911 byl zapsán jako posluchač hudební vědy a roku 1911 promoval u Adlera prací *J. M. Haydn als Kirchenkomponist*. V letech 1919 – 1931 byl farářem ve vídeňském chrámu Sankt Josef ob der Laimgrube, 1931 – 1935 v Hernsteinu, další léta života strávil na odpočinku v Badenu u Vídně. Pedagogicky působil nejprve jako asistent v hudebněvědeckém ústavu na univerzitě a později na Nové vídeňské konzervatoři. Souvislost poznámky s Dobroslavem Orlem není známa.

[57] Kamil Krofta (1875 – 1945) působil v letech 1921 – 1925 jako československý vyslanec ve Vídni.

[58] Týká se Orlovy kapitoly v Adlerem redigované *Handbuch der Musikgeschichte*, Ref. 23.

[59] OREL, Dobroslav: *J. L. Bella. K 80. narozeninám seniora slovenské hudby*. Bratislava : Filosofická fakulta University Komenského, 1924.

[60] Libreto s rozborem D. Orla vyšlo roku 1926. Viz mj. *Národné noviny*, 29. 4. 1926.

[61] Bellova symfonická báseň *Osud a ideál* (Schicksal und Ideal) byla uvedena v rámci festivalu sjezdu Všeobecného německého hudebního spolku (Allgemeiner Deutscher Musikverein), konaného v Eisenachu 19. – 22. června 1890. Richard Strauss při této příležitosti zároveň premiéroval svou *Burlesku pro klavír a orchestr d moll*, sólistou byl Eugen d'Albert. – Bellovu symfonickou báseň *Osud a ideál* uvedl jako „novinku" v pražské premiéře orchestr spojených pražských divadel Filharmonia už 19. 3. 1876 za řízení Adolfa Čecha v Praze, viz *Národní listy* 15. 3. 1876, s. 3.

zvedl z hrobu. Jak se vede milostivé paní a slečně dceři? Dovoluji si popřát šťastný Nový rok. Dej Bůh, abychom všichni zůstali zdrávi.

V úctě oddaný žák
Dobroslav Orel

[Wien], 3. 3. 1924, rukopis, ČMH

Spectabilis
Herrn Prof. Dr. Dobr. Orel
Kapitelstr. 5
Bratislava
Czechoslowakei

S[ehr] *geeh*[rter] *H*[err] *K*[ollege]*! Meine Erinnerung hat mich nicht getäuscht. Es sind vom Strahover Codex nur jene Stücke aufgenommen, die auch in Spec*[iálník] *enthalten sind. Ein eigenes themat*[isches] *Verzeichnis des Str*[ahov] *fehlt. Es wird also notwendig sein, diesen Codex auf dem von Ihnen angegebenen Wege hervorzubringen resp: zu schicken. – Sehr gefreut hat mich Ihr Besuch in der Burg. Sie werden ihn mal nicht korect haben.*
Seien Sie u[nd] *Ihre g*[ehrte] *Schwester bestens gegrüsst*

von Ihrem aufrichtigem Guido Adler

Vážený pane kolego! Má paměť mě neklamala. Ze Strahovského kodexu jsou jen skladby, které jsou také ve Speciálníku. Vlastní tematický katalog Strahova chybí. Bude tedy nutné cestu, kterou jste naznačil, udělat resp. poslat. – Velmi mě těšila Vaše návštěva Hradu.[62] Oni to nebudou mít správně. Buďte Vy a vaše ctěná sestra[63] velmi pozdraveni

od Vašeho upřímného Guida Adlera

Wien, 19. 1. 1929. strojopisný opis, AP

Prof. Dr. Dobroslav Orel *Wien, den 19. Januar 1929.*
Bratislava, Kapitolni ulice 5. *XIX/1 Lannerstrasse 9.*

Sehr geehrter lieber Herr Kollege!
Ich kann die Instruktion nicht abgehen lassen, ohne Ihnen meine Grüsse mit dem Ersuchen zu senden, die Sache so bald als möglich zu erledigen und auch in dem Sinne, wie Sie das in Ihrem Schreiben vom Jahre 1923 angezeigt haben, dass Sie bezüglich der Slovakei weitere Ergänzungen geben wollen. Dies gilt natürlich auch bezüglich des ersten Teils der Tschechoslovakei. Nun, wann kommen Sie hieher? Vielleicht kann ich im Frühjahr einen Tagesausflug nach Pressburg machen, aber nur bei schönem Wetter. Bis dahin sehe ich Sie wohl zuversichtlich in Wien.
Da wir jetzt an die Vorbereitung der Messen von Gallus gehen, so wäre es äusserst verdienstvoll, wenn Sie in einem Ihrer Briefe erwähnten Orgeltabulaturen von Messensätzen übergeben wollten, eventuell photographische Aufnahmen, natürlich gegen Begleichung. Die Uebertragung würde schon hier besorgt werden.
Ihrer gefälligen Mitteilung entgegensehend mit besten Grüssen von Haus zu Haus

[62] Pravděpodobně je míněna pražská kapitula.
[63] Orlova sestra žila s bratrem a vedla mu domácnost.

Ihr aufrichtig ergebener
Beiliegend: Instruktion samt Anhang „Moderne".

Velevážený, milý pane kolego! Nemohu nechat odejít instrukce,[64] aniž bych Vám poslal své pozdravy s prosbou, věc co nejdřív vyřídit a také ve smyslu, jak jste to naznačil ve svém dopise z roku 1923,[65] že byste chtěl co se týče Slovenska další doplňky. To platí přirozeně také o první části Československa. Nuže, kdy přijedete? Možná bych mohl podniknout začátkem jara jednodenní výlet do Bratislavy, ale jen za pěkného počasí. Do té doby Vás určitě uvidím ve Vídni. Protože teď začínáme s přípravou Gallových mší,[66] bylo by velice záslužné, kdybyste varhanní tabulatury[67] mešních vět, které zmiňujete v jednom ze svých dopisů, mohl předat, případně jejich fotografie, přirozeně proti úhradě. O přepis už se postaráme tady. V očekávání Vaší příznivé zprávy s pěknými pozdravy od domu k domu Váš upřímně oddaný
Příloha: Instrukce s dodatkem „Moderna".[68]

Wien, 14. 3. 1929, strojopisný opis, AP

Prof. Dr. Dobroslav Orel,
Bratislava, Kapitolní ulice 5. *Wien, den 14. März 1929.*

Sehr geehrter lieber Herr Kollege!

Es wundert mich, dass Sie auf mein Schreiben vom 19.1. l[aufendes] *J*[ahres] *betreffend die zweite Auflage des Handbuches der Musikgeschichte noch nicht geantwortet haben. Ich erlaube mir zu bemerken, dass das Honorar in der Zwischenzeit erhöht wurde. Bitte sich darüber zu äussern, aber auf alle Fälle ehestens antworten!*

Velevážený, milý pane kolego! Udivuje mě, že jste na můj dopis z 19. tohoto roku týkající se druhého vydání Handbuch der Musikgeschichte ještě neodpověděl. Dovoluju si poznamenat, že byl honorář mezitím zvýšen. Prosím, abyste se k tomu vyjádřil, ale v každém případě co nejdřív odpověděl!

Wien, 27. 5. 1929, strojopisný opis, AP

S. HW. Prof. Dr. Dobroslav Orel
Bratislava, Kapitolní ulice 5. *Wien, den 27. Mai 1929.*

Euer Hochwürden!
erlaube ich mir höflich zu fragen, ob Sie im Januar die Einladung zur Ergänzung des Beitrages für die zweite Auflage des Handbuches samt den Instruktionen sowie die vielfachen folgenden Anfragen, die genau notiert sind, erhalten haben. Ich hoffe und

64 Jedná se o přípravu druhého vydání *Handbuch für Musikgeschichte*.
65 Dopis není znám.
66 Jacob Handl (Gallus): *Sechs Messen*. Denkmäler der Tonkunst in Österreich, Bd. 78, Jg. XVII/1. Wien : Universal Edition, 1935.
67 Původně Orgelübertragungen, opraveno rukou. Dopis s příslušnou zmínkou není znám.
68 Příloha schází, pracovní složka nového vydání *Handbuchu* má v Adler Papers vlastní box.

wünsche, dass nicht Krankheit die Ursache der Verzögerung ist, und sehe einer postwendenden Beantwortung entgegen.
Euer Hochwürden ergebener

Vaše Blahorodí! dovoluji se zdvořile ptát, zda jste v lednu obdržel přizvání k doplnění příspěvku pro druhé vydání Handbuchu včetně instrukcí a několikeré otázky, které následovaly a jsou přesně zaznamenány. Doufám a přeji si, že není příčinou zdržení choroba a očekávám obratem odpověď. Vašemu Blahorodí oddaný

[Bratislava], 2. 6. 1929, rukopis, AP[69]

Hochgeehrter Herr Hofrat,
danke höflichst für Ihre Briefe, welche gut angekommen sind während meines Aufenthaltes im Poznań (Posen), wo ich die szenische Aufführung des Dvořáks Oratorium Sv. Ludmila vorbereitet und während des Festivals zustande gebracht hat.
Erst Ihr letztes Schreiben hat mich in Bratislava angetroffen.
Das Material zur II. Auflage des [!] *čechoslowakischen Musik sammle ich und vorbereite – Es ist viel bei uns Neues und wird schwer sein im kurzen alles zu erwähnen. Vielleicht wird mir mehr Raum gegeben. Damit rechne ich.*
In diesem Monate komme ich nach Wien und bitte um Audienz. Den Tag weiss ich aber noch nicht.
Bewundere Ihre Gesundheit und Arbeitskraft, Herr Hofrat. Das letztere bemühe ich mich nachzuahmen. Leider fehlt das Genick des H[errn] *Hofrat.*
Auch H. prof. Ficker verlangt von mir einen Aufsatz. Das Prager Problem ist wahrscheinlich noch nicht gelöst.

Hochachtungsvollst
ergebenst
Dobroslav Orel

L[ieber] *V*[ater]*! Beil*[iegender] *Brief sollte beantwortet werden, daher schicke ich ihn mit. Rosenthal hat ihn nicht gesehen. Gruß Melanie*

Velevážený pane dvorní rado, děkuji nejzdvořileji za Vaše dopisy, které v pořádku došly během mého pobytu v Poznani, kde jsem připravoval scénické provedení Dvořákova oratoria Svatá Ludmila a uvedl je během festivalu. Teprve Váš poslední dopis mě zastihl v Bratislavě. Materiál ke II. vydání československé hudby sbírám a připravuji. Je u nás mnoho nového a bude těžké to zmínit jen stručně. Možná mi bude dopřán větší prostor. Počítám s tím. Tento měsíc přijedu do Vídně a prosím o audienci. Den ale ještě nevím. Obdivuju Vaše zdraví a pracovní energii, pane dvorní rado. To druhé se pokouším napodobit. Bohužel mi schází vaz pana dvorního rady. Také pan prof. Ficker ode mě žádá článek.[70]

[69] V Adler Papers je zachován podací lístek dopisu, odeslaného doporučeně 28. května 1929 a Dobroslavem Orlem přijatého o den později. Na tuto výzvu 2. června Orel konečně odpověděl a vysvětlil své dlouhé mlčení.

[70] Rudolf von Ficker (1886 – 1954) promoval u Adlera roku 1913 na základě disertace *Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Chromatik im italienischen Madrigal des 16. Jahrhunderts.* Působil nejprve na univerzitě v Innsbrucku a od roku 1927 ve Vídni, 1931 přešel do rodného Mnichova a po druhé světové válce se vrátil do Innsbrucku. Z roku 1930 existují čtyři dopisy Dobroslava Orla

Pražský problém není pravděpodobně ještě vyřešen.[71] V nejvyšší úctě oddaně Dobroslav Orel.

Milý otče![72] Dopis by měl být zodpovězen, proto ti ho posílám.[73] Rosenthal ho neviděl.[74] Pozdrav Melanie.

Wien, 15. 6. 1929, strojopisný opis, AP

S. HW. H. Prof. Dr. D. Orel, Bratislava

Sehr geehrter lieber Herr Kollege!
Meine Karte aus Amsterdam als Antwort auf Ihr Schreiben vom 2. d. M. werden Sie erhalten haben. Ich erwarte Ihre Ankunft in Wien und freue mich, Sie wiederzusehen. Erlaube mir, Sie aufmerksam zu machen, dass der revidierte Beitrag spätestens bis Ende dieses Monats geliefert sein muss.
Mit freundlichem Grusse
Ihr aufrichtig ergebener

Wien, den 15. Juni 1929.
XIX/1 Lannerstrasse 9.

Velevážený, milý kolego! Mou pohlednici z Amsterodamu[75] jako odpověď na Váš dopis ze 2. tohoto měsíce jste jistě obdržel. Očekávám Váš příjezd do Vídně a těším se, že Vás opět uvidím. Dovoluji si Vás upozornit, že revidovaný příspěvek musí být odevzdán nejpozději do konce tohoto měsíce. S přátelským pozdravem Váš upřímně oddaný

Wien, 21. 6. 1929, strojopisný opis, AP

S. HW. H. Prof. Dr. Dobr. Orel, Bratislava.

Sehr geehrter lieber Herr Kollege!
Mit Ungeduld erwarte ich Ihren angesagten Besuch, nur bitte ich, ihn einen Tag vorher anzusagen, damit ich sicher zu Hause bin. Auf Wiedersehen!

Wien, den 21. Juni 1929.
XIX/1, Lannerstrasse 9.

---

v pozůstalosti Rudolfa von Ficker v Innsbrucku (Forschungsinstitut Brenner-Archiv, sign.M45). Zmiňovaný požadovaný Orlův článek nebyl identifikován.

71 Zřejmě se jednalo o vedení katedry hudební vědy na Německé univerzitě v Praze po úmrtí Heinricha Rietsche roku 1927. Funkci zastával provizorně Paul Nettl jako soukromý docent, pro židovský původ však nezískal řádnou profesuru a do čela katedry byl povolán roku 1930 z Erlangenu Gustav Becking.

72 Přípisek Adlerovy dcery.

73 Adler pravděpodobně už pobýval na prázdninách.

74 Karl August Rosenthal (1904 – 1993) promoval roku 1926 prací *Über Vokalformen bei W. A. Mozart*. V letech 1926 – 1932 působil jako Adlerův asistent, 1931 – 1939 jako sekretář *DTÖ*. 1940 emigroval do USA, živil se aranžováním skladeb. Od šedesátých let působil jako redaktor Oxford University Press v New Yorku.

75 Pohlednice není známa.

Velevážený, milý pane kolego!
Netrpělivě očekávám Vaši ohlášenou návštěvu, jen prosím, oznámit mi ji den předem, abych byl doma. Nashledanou!

Wien, 26. 7. 1929, strojopisný opis, AP

S. HW. H. Prof. Dr. Dobr. Orel
Bratislava, Kapitolní ul. 5 *Wien, den 26. Juli 1929.*

Sehr geehrter Herr Professor!
In Abwesenheit des Herrn Prof. Dr. Guido Adler ersuche ich Sie dringenst um umgehende Uebersendung der noch fehlenden mährischen Komponisten sowie der Literatur Ihres Beitrages, damit dieser an die Druckerei abgesandt werden kann. Ich erwarte gerne Ihre umgehende Antwort.

Ihr sehr ergebener

Velevážený pane profesore!
V nepřítomnosti pana prof. dr. Guida Adlera Vás co nejnaléhavěji žádám o zaslání ještě chybějících moravských skladatelů obratem jakož i o literaturu k Vašemu příspěvku, aby mohl být odeslán do tisku. Očekávám rád Vaši odpověď obratem

Váš velmi oddaný[76]

[Bratislava, konec roku 1929], telegram, strojopisný opis, AP

Rueckdrahtet ob korrektur von artikel dobroslav orel fuer adlers zweite auflage musikgeschichte noch moeglich oder wenigstens als sondernachtrag stop dieselbe mit notwendigsten unbedingt noetigen aenderungen steht bereit – dr orel

Telegrafujte zpět zda je ještě možná korektura stati Dobroslava Orla pro druhé vydání Dějin hudby nebo alespoň jako zvláštní dodatek. Je to s nejpotřebnějšími bezpodmínečně nutnými změnami připraveno. Dr. Orel

Bratislava, 29. 12. 1929, rukopis, AP

Hochgeehrter Herr Hofrat!
Primum: Omnia quaeque faustissima ad vertentem annum. Viel Gesundheit und Geduld mit den faulen und unordentlichen Mitarbeitern in Ihr [!] *Handbuch.*
Secundum:
Die Korrekturen bekommen Sie, Herr Hofrat zum 6. Jänner 1930 spätestens.
Es ist im verflossenen Halbjahr Verschiedenes wiederum neu. Man musste Einiges umarbeiten. Das war auch ein Grund, dass ich mit den Korrekturen gewartet habe. Bei der ersten Auflage vom Handbuch verfliessen Monate und unterdessen war mein Artikel veraltet.
Ihrem Wunsche nach fügte ich eine übersichtliche Einführung in die „Moderne" bei. Dadurch wird der ganze Artikel etwas länger geraten. Bitte, dass die Setzerei mit dem Bersten wartet.

[76] Bez podpisu, urgenci zřejmě odeslal v Adlerově zastoupení K. A. Rosenthal.

Hoffe, dass ich doch einmal nach Wien komme mich vorzustellen und Bügel zu bekommen.
Die letzten zwei Jahren [!] *widmete ich mich mehr dem Dirigieren (Posen – Prag) als dem Schreiben. Jetz* [!] *ist die dumme Poesie vorüber.*
An die gnädige Frau, gn. Fräulein und Herrn Doktor schönste Empfehlungen und Grüsse.
Hochachtungsvoll

dankbarer Schüler
Orel

Bratislava, Kapitálská 5.
29/XII 1929sic!![77]

Velevážený pane dvorní rado!
Za prvé: Vše nejlepší s odcházejícím rokem. Mnoho zdraví a trpělivosti s línými a nepořádnými spolupracovníky Vašeho Handbuchu. Za druhé: Korektury dostanete, pane dvorní rado, nejpozději 6. ledna. V uplynulém půlroce se zase událo mnoho nového. Leccos se muselo přepracovat. To byl také důvod, proč jsem s korekturami čekal. Při prvním vydání Handbuchu plynuly měsíce a článek mezitím zastaral. Podle Vašeho přání jsem připojil přehledný úvod do „moderny". Tím je celý článek poněkud delší. Prosím, aby sazba s obtahem počkala. Doufám, že přece jednou přijedu do Vídně se předvést, abych dostal co proto. Poslední dva roky jsem se víc věnoval dirigování (Poznaň – Praha) než psaní. Teď je ta hloupá poezie za námi. Milostivé paní, milostivé slečně a panu doktorovi[78] se poroučím s nejkrásnějšími pozdravy

v úctě
vděčný žák Orel

Wien, 30. 12. 1929, strojopisný opis, AP

S. HW. Prof. Dr. Dobr. Orel
Bratislava.

Wien, den 30. Dezember 1929.
XIX/1, Lannerstrasse 9.

Aber Serenissimo!
Die 2. Auflage ist fix und fertig gebunden. Sie kommen als der unfreiwillige Poet zu spät. Schade, dass die Abhandlung nicht dem gegenwärtigen Stande entspricht. Non mea culpa! Sie werden noch die 2. Umarbeitung für die 3. Auflage vornehmen, die ich wohl nicht mehr selbst erleben werde. Der Verleger behauptet das Gegenteil.
Sobald Sie herkommen, werde ich Sie zur Strafe umarmen als einen lieben guten Menschen, als einen edlen Priester, zu dem ich immer tiefe Sympathie hatte. Ihre Wünsche zum neuen Jahre erwidere ich mit bestem Dank auch namens meiner Familie. Wir freuen uns, Sie zu sehen.
Ihr aufrichtig ergebener

[77] Tři podtržené devítky v datu pravděpodobně znamenaly pro korespondenční partnery známou šifru, nebo chtěl Orel upozornit na datum složené pouze z číslic 1, 2 a 9.
[78] Míněn Hubert Joachim Adler, který byl praktickým lékařem.

Ale nejjasnější!
2. vydání je hotové a svázané. Přicházíte jako nedobrovolný poeta[79] příliš pozdě. Škoda, že pojednání neodpovídá současné situaci. Má vina to není! Vy se ještě pustíte do 2. přepracování 3. vydání, které já už určitě nezažiju. Vydavatel tvrdí opak. Jakmile sem přijedete, za trest Vás obejmu jako milého dobrého člověka, jako ušlechtilého kněze, k němuž jsem vždycky měl hluboké sympatie. Vaše přání k Novému roku opětuji s velkým díkem i ve jménu své rodiny. Těšíme se, až Vás uvidíme.

Váš upřímně oddaný

Bratislava, 3. 1. 1930, strojopis, AP

Prof. Dr. Dobroslav Orel Bratislava, 3. 1. 1930

Sehr verehrter Herr Professor und Hofrat,
vor allem besten und herzlichsten Dank für Ihre sehr freundlichen Zeilen v. 30. Dez[ember]*! – Mit dem Zuspätkommen meiner Korrektur bin ich aber sehr betroffen. Trotzdem habe ich es – nach vorangegangener Depesche an den Verleger und an die Spamersche Buchdruckerei – versucht den Artikel anzubringen, denn aus der Zuschrift des Verlegers (Mitte Dezember) musste ich annehmen, dass die II. Aufl. erst im Januar erscheint. Den Artikel musste ich auch – angesichts der jetzigen Lage der Dinge bei uns – erweitern um etwas.*
Nun die Verspätung: Ich erhielt den zur Korrektur eingeschickten Artikel Ende September (abgestempelt 24. IX.), also seit Juli, wann dessen Einsendung so dringend von Ihnen, verehrtester Herr Professor, urgiert wurde, bedurfte es 3 Monate!! Dazu erinnerte ich mich der Praktik bei der ersten Auflage, dass es seit Einsendung der Manuskripte 3/4 Jahr bis zur Herausgabe des Werkes benötigte. In den besagten 3 Monaten hat sich aber inzwischen die Situation auf den Verlegertischen durch ein bedeutendes plus geändert, ich musste vieles ergänzen, auch um die Neuigkeiten die sich zu der Weihnachtszeit gut bemerkbar machten; und das ganze Ding bekam auch andere, bessere Struktur…
Jetzt steht die ganze Sache fertig – und verwaist. Ich bat den Verleger telegraphisch dies wenigstens als Sondernachtrag zu drucken, falls das reguläre Einreihen in die II. Auflage nicht mehr möglich ist. (Die Korrektur-Rücksendung war jetzt v. Verleger auch nicht befrisstet![!]*) Dies liegt natürlich auch in Ihrer Hand, hochverehrter Herr Professor…*
Sollte es jedoch so oder so ausgeschlossen sein, dann wäre es vielleicht möglich, dass der Absatz in einer von Ihnen vorgeschlagenen Zeitschrift erscheint, nicht nur der Arbeit wegen, sondern weil er auch der wirklichen Lage Rechnung trägt und ich jetzt verschiedene Anfeindungen und berechtigte Unzufriedenheiten unsererseits nicht zu fürchten brauchte.
Mit der Einzelherausgabe dürfte übrigens der Verleger gutes Geschäft bei uns machen – davon bin ich überzeugt. Auf meine zwei diesbez[üglichen] *Depeschen bekam ich jedoch bis jetzt keine Antwort.*

Nun, bitte, zu disponieren!
Nochmals mit den besten Wünschen
und ergebensten Grüssen zeichne ich
in vorzüglicher Hochachtung
Orel

[79] Narážka na Orlovu zmínku o „hloupé poezii“ v předchozím dopise.

Veleváženy pane profesore a dvorní rado, především krásný a srdečný dík za Vaše přátelské řádky ze 30. prosince! Jsem ovšem velmi raněn tím, že má korektura přišla pozdě. Přesto jsem se – po předchozím telegramu vydavateli a Spamerově tiskárně[80] – pokusil článek dodat, neboť z přípisu vydavatele (v polovině prosince)[81] jsem se musel domnívat, že II. vydání vyjde v lednu. Článek jsem také musel – vzhledem k nynější situaci u nás – o něco rozšířit. Nuže to zpoždění: Článek poslaný ke korektuře jsem obdržel na konci září (razítko 24. IX.), tedy od července, kdy jste, veleváženy pane profesore, zaslání tak naléhavě urgoval, to potřebovalo 3 měsíce!! Přitom jsem si vzpomněl na praxi prvního vydání, že od zaslání rukopisů k vydání díla bylo potřeba 3/4 roku. V řečených 3 měsících se ale situace na vydavatelských stolech významně a pozitivně změnila, musel jsem mnoho doplnit, také o novinky, které se objevily ve vánočním období; a celá věc dostala také jinou, lepší strukturu… Teď je celá věc hotová – a osiřelá. Prosil jsem vydavatele telegraficky, aby vytiskl alespoň zvláštní dodatek, pokud není už regulérní zařazení do II. vydání možné. (Pro zaslání korektury vydavatel také nestanovil lhůtu!) To přirozeně také leží ve Vašich rukách, veleváženy pane profesore… Pokud to přesto je tak jako tak vyloučené, pak by snad bylo možné, aby stať vyšla v některém Vámi navrženém časopise, nejen kvůli práci, nýbrž protože odpovídá skutečné situaci a abych se nemusel z naší strany obávat různých nevraživostí a oprávněných nespokojeností. S vydáním samostatně by ostatně vydavatel u nás udělal dobrý obchod – o tom jsem přesvědčen. Na mé dva telegramy jsem ovšem doteď nedostal odpověď.

Nuže, prosím, disponujte!
Ještě jednou z krásnými přáními
a nejoddanějšími pozdravy se podepisuji
v dokonalé úctě Orel[82]

Wien, 7. 1. 1930, strojopisný opis, AP

S. HW. H. Prof. Dr. Dobroslav Orel
Bratislava, Kapitulska 5.

Wien, den 7. 1. 1930.
XIX/1 Lannerstrasse 9.

Euer Hochwürden!
In höflicher Beantwortung Ihrer Zuschrift führe ich vorerst aktensmässig den Verlauf der Unterhandlungen und Ihres Stillschweigens an.
Am 21. 1. 29 erhielten Sie gleichzeitig mit den anderen Mitarbeitern die Aufforderung, das Material für die zweite Auflage fertigzustellen. Es sind also seither mehr als 3/4 Jahre vergangen, welcher Zeitraum für die erste Auflage in Anspruch genommen war.
Am 14. 3. würden Sie ermahnt, die ergänzte Vorlage zu übersenden. Auf wiederholte Urgenzen reagierten Sie nicht. Auf ein mit Rückschein rekommandiertes Schreiben vom 27. 5. antworteten Sie am 2. 6., Sie würden im Laufe des Monats nach Wien

[80] Spamersche Buchdruckerei v Lipsku. Druhé vydání *Handbuchu* vyšlo v nakladatelství Keller Berlíně. Orlova stať ve II. svazku v kapitole „Moderne" je věnována „Tschechoslowaken" a zahrnuje stránky 1156 – 1164. Vzhledem k omezenému rozsahu se jedná víceméně o výčet jmen s řadou tiskových chyb. Je příznačné, že nezahrnuje německojazyčné skladatele, kteří by (dle státní příslušnosti) mezi Čechoslováky rovněž patřili.

[81] Nezachováno.

[82] Na 1. straně dopisu je po straně poznámka Adlerovou rukou ze 6. 1. „als abgewiesen erklärt" (prohlášeno za odmítnuté).

kommen und das Material überbringen. Am 15. und 21. 6. erfolgten neuerliche Mahnungen, keine Antwort.
Am 11. 7. traf Ihr Manuskript ein, jedoch fehlten einige Ergänzungen und der Literaturnachweis, was Sie in der nächsten Woche nachzuholen zusagten. Am 26. 7. neuerlich darum ersucht, antworteten Sie gar nicht mehr. Ich wartete noch über 4 Wochen zu, ehe ich Ihr Manuskript an den Verlag übergab, von dem Sie am 24. 9. eine Fahnenkorrektur Ihres Beitrages erhielten. – Da Sie keine Korrektur der Fahnen vornahmen, musste diese hier vorgenommen werden und infolge Ihres beharrlichen Schweigens konnte Ihnen deswegen auch keine Umbruchkorrektur zugeschickt werden. Das Begleitschreiben des Verlages bei der Begleichung des Honorars ist ein Argument, dass die Sache auch von seiner Seite als abgeschlossen angesehen wurde. Es ist selbstverständlich, dass der Verlag auf Ihr Telegramm und die Einsendung eines Manuskripts negativ geantwortet hat, denn die Sache war längst fertiggestellt.
Was sich in der tschechoslowakischen Literatur innerhalb dieser drei Monate zugetragen hat, wird nicht so welterschütternd sein, dass anzunehmen wäre, dass dadurch der Wert des Beitrages ganz herabgesetzt sei. Wenn es der Fall wäre, desto ärger Ihr Versäumnis.
Es ist ausgeschlossen, dass wir eine zweite Ausgabe Ihre [!] *Beitrages machen. Ich bin auch nicht in der Lage, diesen einer Zeitschrift zu übermitteln, besonders auch weil ich dadurch die Organisation des Werkes desavouieren würde. Ich bedauere, dass durch Ihr … Versäumnis Ihr Beitrag im letzten Teil nicht den von mir erwarteten und gerechten Anforderungen entspricht, aber ich sage wieder, non mea culpa; Menschwerk ist eben unvollkommen, betrübend, wenn es durch eigenes Verschulden gemindert wird.*
Unser persönliches Verhältnis soll nach meiner Absicht dadurch nicht Schaden leiden. Es würde mich befriedigen, wenn Sie Ihre Absicht, wieder einmal nach Wien zu kommen, ausführen würden.

Mit freundlichem Gruss Ihr aufrichtig ergebener

Vaše Blahorodí!
Se zdvořilou odpovědí na Vaše psaní uvedu nejprve podle dokladů průběh vyjednávání a Vašeho mlčení. 21. ledna 29 jste obdržel současně s ostatními spolupracovníky výzvu, abyste připravil materiál pro 2. vydání. Uplynulo tedy od té doby víc než 3/4 roku, doba, jakou potřebovalo první vydání. 14. března jste byl upomenut, abyste poslal doplněnou předlohu. Na opakované urgence jste nereagoval. Na doporučený dopis z 27. 5. se zaplacenou odpovědí jste odpověděl 2. 6., že v průběhu měsíce přijedete do Vídně a materiál předáte. 15. a 21. 6. následovaly další upomínky, žádná odpověď. 11. 7. dorazil Váš rukopis, scházely však některé doplňky a odkazy na literaturu, což jste slíbil dodat v následujícím týdnu. 26. 7. jsem o ně znovu žádal, neodpověděl jste už vůbec. Čekal jsem ještě 4 týdny, než jsem předal Váš rukopis nakladatelství, odkud jste 24. 9. dostal sloupcovou korekturu Vašeho příspěvku. Protože jste žádnou korekturu neprovedl, museli jsme ji udělat zde a v důsledku Vašeho tvrdošíjného mlčení jsme Vám nemohli poslat ani stránkovou korekturu. Průvodní dopis nakladatelství při zapravení honoráře je argument, že věc je také z jeho strany považována za uzavřenou. Je samozřejmé, že nakladatelství na Váš telegram a zaslání rukopisu odpovědělo negativně, neboť už byla věc dávno hotová. Co se v československé literatuře přihodilo během těchto tří měsíců, nebude tak světoborné, aby se tím Váš příspěvek zcela znehodnotil. Kdyby tomu tak bylo, tím horší je Vaše zanedbání. Je vyloučeno, abychom dělali druhé vydání Vašeho příspěvku. Také nejsem v pozici, abych ho zprostředkoval pro nějaký časopis, zvláště proto, že bych tím zneuznal organizaci díla. Lituju, že vinou Vašeho… zanedbání neodpovídá Váš pří-

spěvek v posledním díle mnou očekávaným a oprávněným požadavkům, ale říkám opět, není to má vina; lidské dílo je zkrátka nedokonalé, skličující, když je sníženo vlastním zaviněním. Náš osobní vztah tím podle mého názoru neutrpí. Potěšilo by mě, kdybyste svůj plán přijet někdy do Vídně také provedl.

S přátelským pozdravem Vám upřímně oddaný

[Wien], listopad 1930, rukopis a strojopis, ČMH

An die sehr geehrter Herren Mitarbeiter der mir gütigst gewidmeten Festschrift.
Arbeiten einer Reihe gediegener trefflicher Fachmänner in einem Bande vereint zu sehen, ist ein wissenschaftliches Ereignis, das lebhaft zu begrüssen ist. Der anlässlich meines 75. Geburtstages mir überreichte Kranz ist aus Blüten edler Erdegesandten, er ist zugleich ein Symbol der Vereinigung vornehmer Vertreter an der Spitze der Kultur stehenden Nationen – dies entspricht einem meiner Ideale, nach dem ich zeitlebens gestrebt habe. In so vielfacher Beziehung bin ich zu tiefstem Danke verpflichtet, den auszusprechen ich mir hiermit erlaube.
Halten wir auch ferner zusammen, in regem Wetteifer im Dienste von Wissenschaft und Kunst. Grosse Aufgaben harren der kommenden Generationen und den Weg, die Wege frei zu machen ist unsere hehre Aufgabe. Ihre Beiträge sind hochschätzenswert.
Nochmals Dank, auch den lieben Veranstaltern!
Wien November 1930

Verehrter Herr Kollege!
Auch privat innigen Dank für Ihren Beitrag. Sicherlich war auch in Böhmen die mehrstimmige Uebung vor dem 13. Jahrhundert, aber der Nachweis fällt schwer. Sehr dankenswert wäre, das Verhältnis der von Ihnen angeführten Codices aus der Zeit der Trienter zu diesen näher auszuführen. Ich bin auch bereit, eine solche Arbeit in den „Studien" zu veröffentlichen. Schade, dass Ihre Arbeit 1922 nicht übersetzt ist; schade auch, dass Ihr Beitrag für das Handbuch nicht umgearbeitet werden konnte. Wir bleiben trotzdem die Alten. Hoffentlich kommen Sie bald einmal nach Wien!

Mit freundlichem Gruss
Guido Adler

Velevážným pánům spolupracovníkům na Oslavném sborníku, mně laskavě věnovanému. Vidět práce řady řádných výtečných odborníků spolu v jednom svazku je vědecký výsledek, který je třeba živě uvítat. Věnec z ušlechtilých květů vyslanců země, který mi byl předán u příležitosti mých 75. narozenin, je zároveň symbolem spojení vybraných zástupců národů, stojících v čele kultury – odpovídá to jednomu z mých ideálů, o něž jsem celý život usiloval. Jsem mnohonásobně povinován k nejhlubším díkům, které si tímto dovoluji vyslovit. Držme také dále při sobě, v čilém soutěžení ve službách vědy a umění. Na příští generace čekají velké úkoly a uvolnit jim cestu, cesty je naší vznešenou úlohou. Vaše příspěvky jsou hodny nejvyššího ocenění. Ještě jednou díky všem milým uspořadatelům! Listopad 1930

Vážený kolego! Také soukromě nejvřelejší dík za Váš příspěvek. Jistě existovalo i v Čechách provozování vícehlasu před 13. stoletím, ale je těžké to dokázat. Bylo by velmi hodno díků, kdybyste Vámi uvedené kodexy z doby Tridentských uvedl s nimi do bližšího vztahu. Jsem ochoten takovou práci uveřejnit ve „Studiích".[83] Škoda, že

[83] Tj. *Studien zur Musikwissenschaft*. V časopise žádná Orlova práce nevyšla.

Vaše práce z roku 1922 není přeložena;[84] škoda také, že Váš příspěvek pro Handbuch nemohl být přepracován. Přesto zůstaneme ti staří. Doufejme, že brzy přijedete do Vídně!

S přátelským pozdravem
Guido Adler

Bratislava, 14. 3. 1932, strojopis, AP

Rektor University Komenského
v Bratislave *Bratislava, 14. 3. 1932.*

Hochverehrtester Herr Hofrat,
ich weiss nun nicht, wie ich alle meine Sünden Ihnen gegenüber gut machen kann! – Und bei meinen besten Vorsätzen, bei Ihnen mal vorzusprechen, bin ich buchstäblich so immer durch etwas unverhofftes [!] *verhindert, dass es schon Verhängnis wurde. Daweil häuften sich die Sünden immer mehr, sodass ich heute vor allem herzlichst bitte mir nicht zu zürnen, wie ich's wirklich verdiente.*
Für diesmal also nur diese herzliche Bitte um Verzeihung! Ich bitte auch, freundlich diese meine zwei letzten Arbeiten, die ich Ihnen durch die Phil. studierende (Musikfach) Frl. Francisca Arie mir zu senden erlaube, entgegen zu nehmen mit der Versicherung, dass ich Sie, hochverehrtester Herr Hofrat stets dankbarst erinnere.
Demnächst gedenke ich – nach den Feiertagen nach Wien zu kommen und mit Ihrer Erlaubnis gestatte ich mir Sie aufzusuchen.

Wünsche daweil freudigste Ostern
und verbleibe mit herzlichsten und ergebensten
Grüssen in vorzüglichster
Hochachtung
Orel

Veleváženy pane dvorní rado, teď nevím, jak mám své hříchy vůči Vám napravit! A při svých nejlepších předsevzetích, že se u Vás jednou objevím, mi v tom vždycky něco neočekávaného zabrání, že už je to jako osud. Zatím se hříchy stále víc hromadily, takže dnes především srdečně prosím, abyste se na mě nehněval, jak bych to opravdu zasloužil. Pro tentokrát tedy tuto srdečnou prosbu za prominutí! Prosím také, abyste přijal mé poslední dvě práce,[85] které posílám po studentce slečně Francisce Arie (hudební obor),[86] s ujištěním, že na Vás, veleváženy pane dvorní rado, stále vděčně vzpomínám. Pročež zamýšlím – po svátcích přijet do Vídně a s Vaším souhlasem si Vás dovolím vyhledat.

Zatím přeji radostné Velikonoce
a zůstávám s nejsrdečnějšími a nejoddanějšími
pozdravy v největší úctě
Orel

[84] Tj. *Franusův kancionál*.

[85] Pravděpodobně *Hudební památky františkánské knihovny v Bratislavě* (1930) a *Jana Táborského prosa o M. Janu Husovi* (1932). Obě studie jsou česky, z Adlerovy odpovědi (viz dále) však vyplývá, že snad do jisté míry česky rozuměl.

[86] Neidentifikována.

Wien, 18. 3. 1932, strojopis, ČMH a strojopisný opis, AP

S. Magn. Prof. P. Dr. D. Orel
Bratislava Kapitolní ulice 5.

Wien. 18. März 1932.
XIX/1, Lannerstr. 9.

Magnificenz, geehrter lieber Kollege!
Eben bringt Frl. Arie Ihre beiden neuen Schriften, die ich, soweit ich folgen kann, mit Interesse und Aufmerksamkeit lesen werde. Unendlich freue ich mich mit der Aussicht, Sie nach den Ostertagen hier begrüssen zu können und da wollen wir alles besprechen. Einstweilen Dank für Ihre Ostergrüsse und innige Erwiderung von

Ihrem aufrichtig ergebenen
Guido Adler
Das Bild ist vortrefflich!

Magnificence, vážený, milý kolego! Právě přináší slečna Arie Vaše dva nové spisy, které, pokud to dokážu, si se zájmem a pozorně přečtu. Nekonečně se těším na vyhlídku, že Vás tu budu moci po Velikonocích přivítat a pak všechno probereme. Zatím dík za Vaše velikonoční pozdravy a vřele je opětuje

Váš upřímně oddaný
Guido Adler.
Obrázek je znamenitý![87]

Bratislava, 15. 9. 1932, strojopis, AP

Rektor University Komenského
v Bratislave

Bratislava 15./IX. 1932.

Č. j., 3368/31-32

Hofrat Dr. Quido Adler,
Univesitätsprofessor,

W i e n

Eure Hochwohlgeboren!
Indem ich Ihr schöpferisches wissenschaftliches Werk auf dem Gebiete der Musikwissenschaft ehre, hochschätze und bewundere, erlaube ich Ihnen unsere Universitäts-gedenksmedaille zu widmen und bitte dieselbe als Ausdruck meiner Hochachtung Ihrer Arbeit gegenüber anzunehmen.
Mit vorzüglicher Hochachtung

Orel
Rektor

Vaše Blahorodí! Jelikož ctím, vysoce cením a obdivuji Vaše tvůrčí vědecké dílo v oblasti hudební vědy, dovoluji si Vám věnovat naši univerzitní pamětní medaili a prosím, abyste ji přijal jako výraz mého ocenění Vaší práce.
S veškerou úctou

Orel
rektor

[87] Orel pravděpodobně připojil ke svému dopisu fotografii.

Wien, 27. 9. 1932, strojopisný opis, AP

Seiner Magnifizenz Herrn Professor Dr.
Dobroslav Orel
Bratislava

Euer Magnifizenz
und dem hohen Senat der Comenius-Universität beehre ich mich für die mir zu Teil gewordene Auszeichnung verbindlichst zu danken und den Empfang der Medaille und des Dekretes zu bestätigen. Die Anerkennung ist mir ein Beweis gleicher Bestrebungen im Sinne von Kunst und Wissenschaft und wertvolle Erinnerung an den grossen Pädagogen, der ein Vorbild für jeden Lehrer ist.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Wien, 27. September 1932.

Vaší Magnificenci a váženému senátu Univerzity Komenského si pokládám za čest přátelsky poděkovat za udělené vyznamenání a potvrdit přijetí medaile a dekretu. Uznání je mi důkazem shodných snah ve smyslu umění a vědy a cennou upomínkou na velkého pedagoga, jenž je vzorem každému učiteli.

S veškerou úctou

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

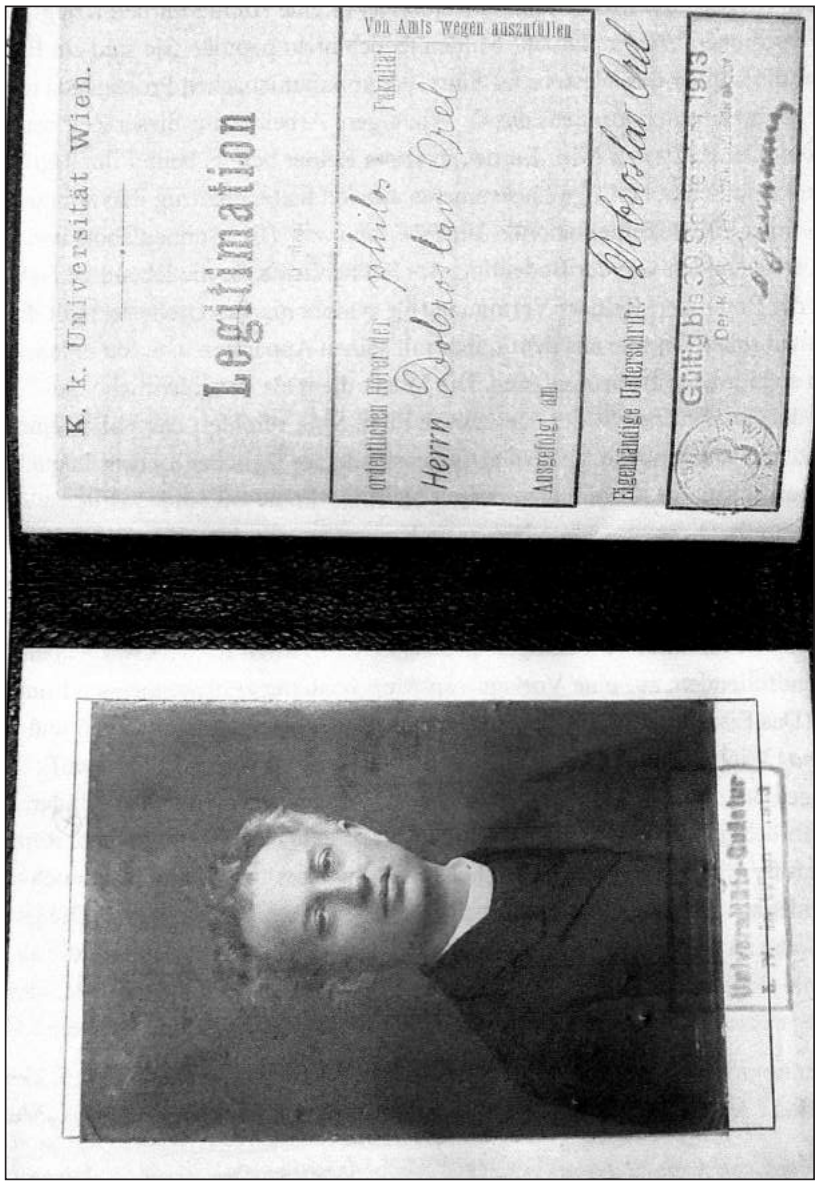

Obr. 1: Studijní průkaz D. Orla z Vídeňské univerzity (Národní muzeum – České muzeum hudby Praha)

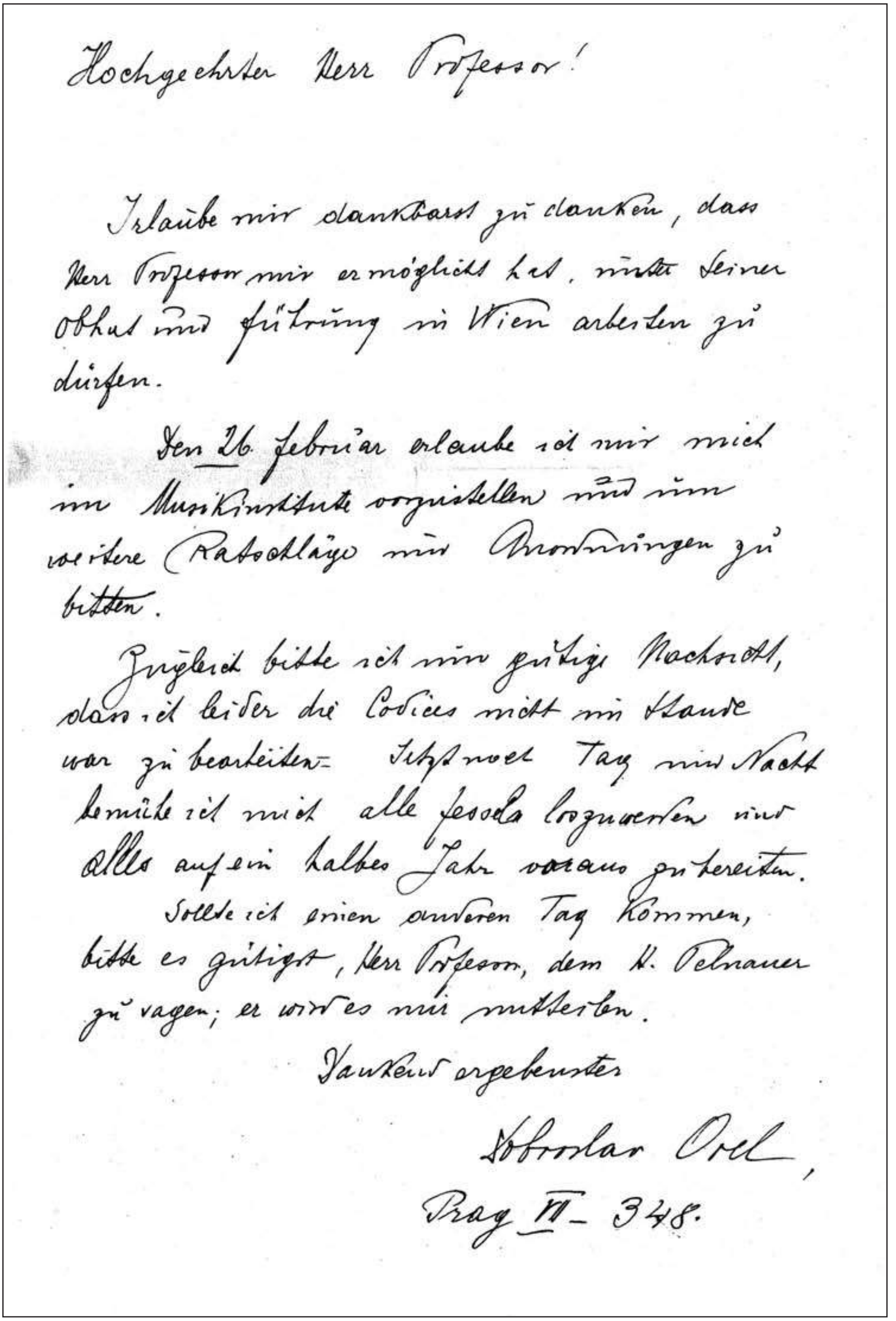

Hochgeehrter Herr Professor!

Erlaube mir dankbarst zu danken, dass Herr Professor mir ermöglicht hat, unter Seiner Obhut und Führung in Wien arbeiten zu dürfen.

Den 26. Februar erlaube ich mir mich im Musikinstitute vorzustellen und um weitere Ratschläge und Anordnungen zu bitten.

Zugleich bitte ich um gütige Nachsicht, dass ich leider die Codices nicht im Stande war zu bearbeiten. Jetzt noch Tag und Nacht bemühe ich mich alle Fesseln loszuwerfen und Alles auf ein halbes Jahr voraus zu bereiten.

Sollte ich einen anderen Tag kommen, bitte es gütigst, Herr Professor, dem H. Pelnauer zu sagen; er wird es mir mitteilen.

Dankend ergebenster

Dobroslav Orel,

Prag VI – 348.

Obr. 2: Dopis D. Orla G. Adlerovi asi z února 1913 (Adler Papers, University of Georgia)

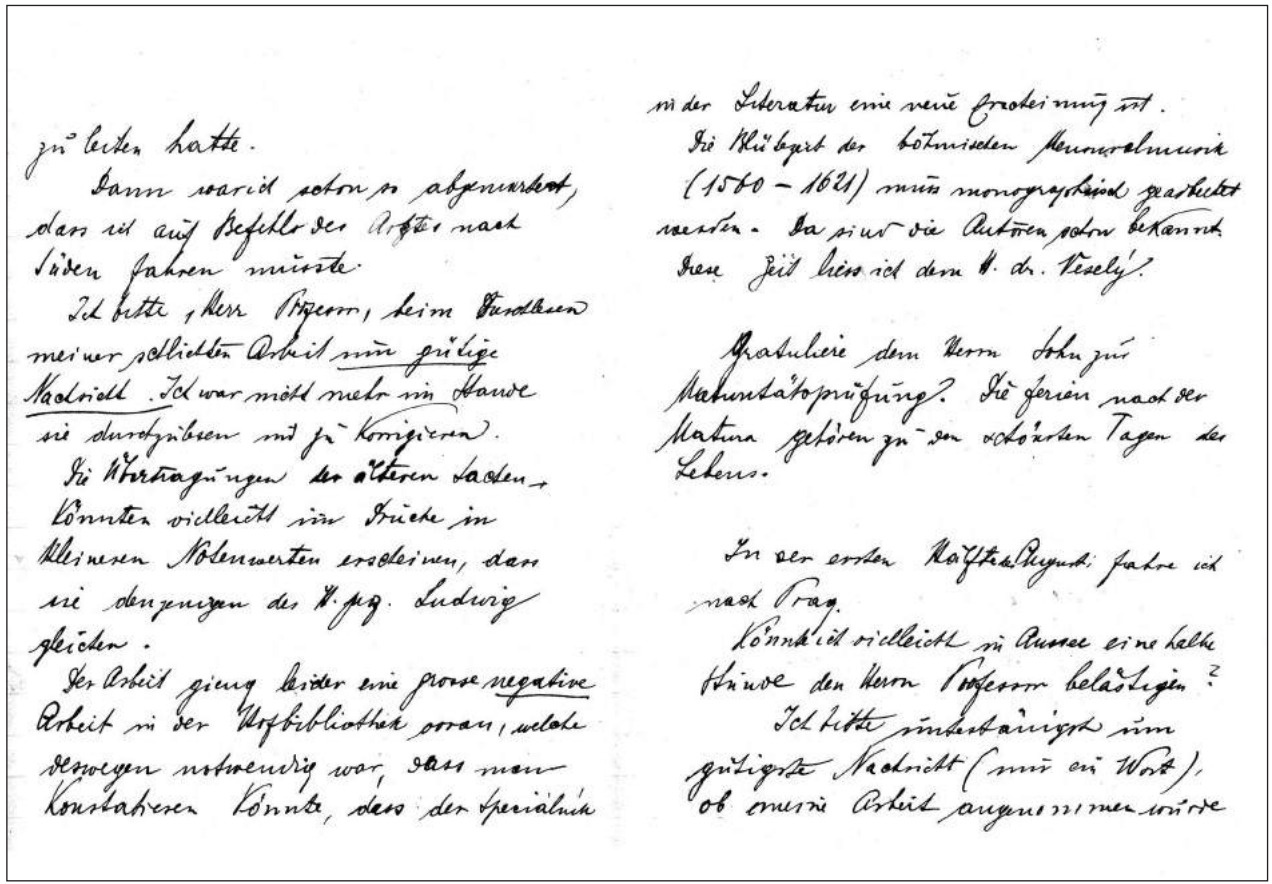

zu leiten hatte.

Dann war ich schon so abgemartert, dass ich auf Befehl des Arztes nach Süden fahren musste.

Ich bitte, Herr Professor, beim Durchlesen meiner schlichten Arbeit um gütige Nachsicht. Ich war nicht mehr im Stande sie durchzulesen und zu korrigieren.

Die Übertragungen der älteren Sachen könnten vielleicht im Drucke in kleineren Notenwerten erscheinen, dass sie denjenigen des H. prof. Ludwig gleichen.

Der Arbeit gieng leider eine grosse negative Arbeit in der Hofbibliothek voran, welche deswegen notwendig war, dass man konstatieren könnte, dass der Specialnik in der Literatur eine neue Erscheinung ist.

Die Blütezeit der böhmischen Mensuralmusik (1560 – 1621) muss monographisch gearbeitet werden. Da sind die Autoren schon bekannt. Diese Zeit liess ich dem H. dr. Veselý.

Gratuliere dem Herrn Sohn zur Maturitätsprüfung. Die Ferien nach der Matura gehören zu den schönsten Tagen des Lebens.

In der ersten Hälfte des August fahre ich nach Prag.

Könnte ich vielleicht in Aussee eine halbe Stunde den Herrn Professor belästigen?

Ich bitte untertänigst um gütigste Nachricht (nur ein Wort), ob meine Arbeit angenommen wurde

Obr. 3: Dopis D. Orla G. Adlerovi pravděpodobně z léta 1913 (tamtéž)